

Diplomová práce

Vybrané metody pro výuku Výchovy k občanství na 2. stupni ZŠ se zaměřením na vzdělávací oblast "Člověk jako jedinec"

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Anglický jazyk
Základy společenských věd

Autor práce:

Bc. Kateřina Hájková

Vedoucí práce:

PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.
Katedra filosofie

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Vybrané metody pro výuku Výchovy k občanství na 2. stupni ZŠ se zaměřením na vzdělávací oblast "Člověk jako jedinec"

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Kateřina Hájková
<i>Osobní číslo:</i>	P21000789
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Anglický jazyk Základy společenských věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra filosofie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Tato diplomová práce bude pojednávat o vybraných metodách pro výuku předmětu Výchova k občanství na 2. stupni základních škol, a to se zaměřením na vzdělávací oblast "Člověk jako jedinec". Velký důraz bude v této práci kladen především na moderní výukové metody a rozvíjení žáků v digitální oblasti. Práce rovněž poskytne ilustrace použití moderních didaktických metod při výuce vybraných témat. Studentka se v průběhu zpracovávání práce bude řídit pokyny vedoucí práce a bude pravidelně konzultovat její části.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

HAVLÍNOVÁ, Ivana. Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-7290-670-3. KOTRBA, Tomáš a LACINA, Lubor. Aktivizační metody ve výuce-příručka moderního učitele. Brno: Brarrister&Principal. 2011. ISBN 978-80-87474-34-1. PETTY, Geoff. Moderní vyučování. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4. SITNÁ, Dagmar. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha: Portál. 2013. ISBN 978-80-262-0404-6 9. ZORMANOVÁ, Lucie. Výukové metody v pedagogice. Praha: Grada Publishing. a.s., 2012. ISBN 978-80-247-41000-0.

Vedoucí práce:

PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání práce:

29. června 2022

Předpokládaný termín odevzdání:

29. června 2023

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Ludce Hrabákové, PhD. za odborné rady, profesionalitu a výjimečně přívětivý přístup při vedení mé diplomové práce.

Velké poděkování patří také mé rodině, bez jejíž významné pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Vážím si rovněž ochoty vedení ZŠ a MŠ Raspenava.

Stellince věnuje máma.

Anotace

Tato diplomová práce pojednává o vybraných metodách pro výuku předmětu Výchova k občanství na 2. stupni základních škol, a to se zaměřením na vzdělávací oblast „Člověk jako jedinec“. Důraz je kladen zejména na moderní výukové metody a rozvíjení žáků v digitální oblasti. Teoretická část práce mapuje různé pohledy na dělení výukových metod a stručný vývoj výukových metod včetně jejich historicko-sociální podmíněnosti. Dále představuje současné směřování a výzvy českého školství v oblasti Výchovy k občanství i obecně. V empirické části práce jsou popsány vybrané výukové metody a metodické náměty navrhuující praktické použití těchto metod ve výuce Výchovy k občanství.

Klíčová slova:

Člověk jako jedinec, digitální kompetence, moderní výukové metody, občanská výchova, výchova k občanství

Annotation

This master's thesis discusses selected methods for teaching Citizenship Education at the lower secondary level of elementary schools, focusing on the educational area "Man as an individual". Emphasis is placed on modern teaching methods and developing students' digital competencies. The theoretical part of the thesis explores various perspectives on the classification of teaching methods and provides a brief overview of the development of teaching methods, including their historical and societal conditions. Furthermore, it presents the current trends and challenges of the Czech education system in the field of Citizenship Education as well as in general. The empirical part describes selected teaching methods and provides methodological suggestions for the practical application of these methods in the teaching of Citizenship Education.

Keywords:

citizenship education, civic education, Man as an individual, digital competencies, modern teaching methods

Obsah

Úvod	11
1. Vzdělávací obor Výchova k občanství v rámci RVP	14
1.1 Vzdělávací oblast Člověk a společnost	14
1.2 Rozbor oblasti Člověk jako jedinec	14
2. Výuková metoda.....	17
2.1 Vymezení a funkce výukové metody.....	17
2.2 Výběr výukové metody	18
2.3 Metoda a její role v didaktickém trojúhelníku	18
3. Klasifikace výukových metod	19
3.1 Klasifikace podle Lernerera (1986).....	20
3.2 Klasifikace podle Mojžíška (1988).....	21
3.3 Klasifikace podle Maňáka (1990)	23
3.4 Klasifikace podle Maňáka a Švece (2003)	24
3.5 Klasifikace podle Kola iPadagogiky (2016)	25
4. Cíle vzdělávání ve Výchově k občanství (VKO).....	28
5. Stručný vývoj výukových metod	30
5.1 Moderní vs. tradiční výukové metody.....	30
5.2 Proměna pedeutologického modelu v pedocentrický.....	31
5.3 Příklady klasických metod	33
6. Kritika tradičních výukových metod.....	35
6.1 Výzkum výukových metod.....	36
6.2 Proč "moderní" metody fungují.....	37
7. Inovace ve vzdělávání.....	38
7.1 Inovativní formy výuky na českých základních školách	39
7.1.1 Vybrané aspekty inovativní výuky v ŠVP.....	40
7.2 Média.....	40
7.2.1 Multimediální nástroje a multisenzorické učení	41
7.3 Aktivita vs. pasivita žáků	42
7.4 Digitální kompetence.....	42
7.5 Inovace v občanském vzdělávání	44
7.5.1 Cíle inovací v občanském vzdělávání.....	44
7.5.2 Rozvoj participace a autonomie.....	44

8. Současné trendy v oblasti výuky VKO	45
8.1 Doporučení v oblasti občanského vzdělávání	45
8.2 Příklady z praxe.....	46
9. Vybrané výukové metody pro VKO	48
9.1 Metodika výběru výukových metod	48
9.2 Popis vybraných výukových metod	49
9.2.1 Intuitivní poslech	49
9.2.2 Brainwriting (online).....	50
9.2.3 Rešerše	50
9.2.4 K-W-L chart.....	51
9.2.5 Diskuse, diskusní kruh.....	51
9.2.6 Kreativní hodinka	51
9.2.7 Didaktická hra	52
9.2.8 Volné psaní.....	52
9.2.9 Myšlenková mapa	53
9.2.10 Vizualizace.....	53
9.2.11 Brainstorming.....	54
9.2.12 Jamboard	54
9.2.13 Audionahrávka.....	54
9.2.14 Grafika	55
9.2.15 Komunitní kruh.....	55
9.2.16 Lovec lidí.....	55
9.2.17 Balík došlé pošty (online).....	56
10. Metodické náměty	57
10.1 Metodický námět č. 1 – <i>We are the world</i>	58
10.2 Metodický námět č. 2 – <i>QR hon za pokladem</i>	66
10.3 Metodický námět č. 3 – <i>Jaký jsem/nejsem?</i>	71
10.4 Metodický námět č. 4 – <i>Rosteme</i>	75
10.5 Metodický námět č. 5 – <i>Úniková hra: Uteč předsudkům</i>	81
Závěr	87
Seznam použitých zdrojů	89
Seznam příloh	94

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Návrh možných témat pro realizaci tematického okruhu „Člověk jako jedinec“	16
Tabulka 2: Porovnání aspektů tradičních a moderních výukových metod	31
Tabulka 3: Kontinuum výukových metod podle Rogerse a Freiberga.....	31
Tabulka 4: Změny v přístupech ke školnímu učení	32
Tabulka 5: Komparace dvou modelů demonstrováná na dvou různých didaktických metodách.....	33
Tabulka 6: Tradiční přístup vs. Multimediální přístup.....	41
Obrázek 1: Herbartův didaktický trojúhelník	19
Obrázek 2: Kolo iPadagogiky.....	27
Obrázek 3:Pyramida učení.....	42
Obrázek 4: QR kód pro přístup k Padletu	60
Obrázek 5: Příklad realizace v prostředí aplikace Padlet.....	60
Obrázek 6: Ukázka zapisování informací do K-W-L tabulky v prostředí aplikace Canva	62
Obrázek 7: Autentický výstup práce dvojice žáků 9. ročníku	63
Obrázek 8: Příklad myšlenkové mapy na téma „Sebeláska“ vytvořené v programu Canva	69
Obrázek 9: Šablona pro práci s vlastnostmi.....	73
Obrázek 10: Příklad výstupu z aktivity	78
Obrázek 11: Naprogramování pěti úkolů hry prostřednictvím Google tabulek a rozhraní Flippity.net ..	84

Úvod

„Je zázrak, že moderní metody výuky toho... toho nedotknutelného ducha zvědavosti ještě neudusily.“ — Albert Einstein¹

Tato diplomová práce pojednává o vybraných metodách pro výuku předmětu Výchova k občanství na 2. stupni základních škol, a to se zaměřením na vzdělávací oblast „Člověk jako jedinec“. Velký důraz je v této práci kladen především na moderní výukové metody a rozvíjení kompetencí žáků v digitální oblasti. Práce ve své empirické části rovněž poskytuje příklady použití moderních didaktických metod při výuce vybraných témat.

Vzdělání je klíčovým prostředkem formování aktivních, informovaných a odpovědných občanů, kteří jsou schopni participovat a fungovat v demokratické společnosti. S těmito obecnými cíli vzdělávání Výchova k občanství koresponduje v tom, že má za cíl rozvíjet občanské kompetence, hodnoty a povědomí žáků o jejich budoucí roli v demokratické společnosti. Nicméně, výuka Výchovy k občanství se v současné době potýká s určitými výzvami. Tradiční pedagogické metody minulého století založené převážně na pasivním předávání informací nemusí nutně vést k plné aktivizaci potenciálu žáků. Výzvou pro dnešní učitele je rovněž rapidní rozvoj moderních technologií a digitálních nástrojů. Je proto nezbytné výuku přizpůsobit těmto novým poznatkům a potřebám žáků. Právě potenciálu digitálních technologií lze využít pro efektivnější a interaktivnější výuku.

Cílem této práce je prozkoumat, jak mohou moderní výukové metody a digitální nástroje obohatit výuku Výchovy k občanství na 2. stupni základních škol. Metodické náměty v empirické části této práce se zaměřují na vzdělávací oblast „Člověk jako jedinec“, která s sebou navíc nese jistá specifika. V těchto námětech je proto kladen důraz nejen na aktivní zapojení a digitální kompetence žáků, ale také na jejich osobnostní rozvoj, schopnost sebehodnocení a přijímání sama sebe.

Výstupem teoretické části této práce je ucelený souhrn teoretických poznatků o výukových metodách obohacený o možnosti práce s digitální technikou a jinými inovacemi pro práci učitele v globální společnosti 21. století.

Empirickou část práce tvoří pět praktických ukázek, jak lze tyto teoretické poznatky aplikovat na témata Výchovy k občanství, konkrétně na vzdělávací oblast „Člověk jako

¹ Citáty.net. "Metoda - Citáty a myšlenky." Citáty.net. Dostupné z: <https://citaty.net/temata/metoda/>.

jedinec“ tak, aby byli žáci v co největší míře aktivizováni a aby rozvíjeli nejen své digitální, ale i personální a sociální kompetence, což se vzhledem ke specifikům této oblasti přímo nabízí. Praktické výstupy této práce mají poskytnout učitelům konkrétní příklady, jak efektivně integrovat moderní výukové metody a používání digitálních nástrojů do výuky Výchovy k občanství na 2. stupni základních škol. Přístup nastíněný v metodických námětech má několik výhod. Žáci mohou aktivně participovat na výuce, což odpovídá trendům výuky a výchovy v 21. století. Zároveň mají možnost uplatnit své znalosti v reálných situacích a připravit se na budoucí účast ve společnosti, což je hlavním předpokladem k naplnění cílů Výchovy k občanství. Používání digitálních prostředků navíc značně rozšiřuje přístup k informacím a moderní metody učitele jsou způsobem k procvičení jejich vyhledávání a třídění. Důraz by měl být kladen na kritické hodnocení informací, rozvoj digitální gramotnosti a zodpovědně používání technologií. Nashromážděné poznatky tedy mohou posloužit jako podpora při navrhování inovativních výukových programů a aktivit.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vzdělávací obor Výchova k občanství v rámci RVP²

Výchova k občanství je jednou ze dvou součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Spolu s Dějepisem si Výchova k občanství v rámci této oblasti klade za cíl „*vybavovat žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do demokratické společnosti*“³. Konkrétně vzdělávací obor Výchova k občanství (dále jen VKO) se soustřeďuje na rozvoj kvalit spojených s porozuměním žáků svému okolí.

1.1 Vzdělávací oblast Člověk a společnost

Hlavním cílem vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ je seznámit žáky s dějinami, sociálními a kulturně-historickými aspekty života lidí a vzájemnými souvislostmi mezi těmito jevy. Zaměřuje se na formování pozitivních občanských postojů, rozvoj vědomí sounáležitosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a prevenci rasismu, xenofobie a extremismu. Důraz je kladen na osvojení pravidel vhodného chování v různých situacích. V rámci vzdělávacího oboru je stanoveno pět tematických okruhů⁴:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako jedinec
- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk, stát a právo
- Mezinárodní vztahy, globální svět

1.2 Rozbor oblasti Člověk jako jedinec

Následující tabulka obsahuje očekávané výstupy oblasti „Člověk jako jedinec“ a analyzuje je dle Bloomovy taxonomie kognitivních cílů a z hlediska témat, v rámci kterých je možné tyto cíle a učivo stanovené RVP naplňovat či rozšiřovat. Analýza tohoto typu je výchozím bodem při tvorbě Školních vzdělávacích programů a následném výběru učebnic a dalších učebních pomůcek.

² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [Online]. Praha, Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2021. [cit. 2023-06-09], s. 56. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznacenyimi-zmenami.pdf>.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, pozn. 2, s. 62–66.

č. výstupu	Očekávaný výstup dle RVP	Kategorie Bloomovy taxonomie	Učivo dle RVP	Možná témata pro realizaci
VO-9-2-01	žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života	Porozumění	Vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení; Stereotypy v posuzování druhých lidí	OSOBNOST, OSOBNÍ VLASTNOSTI VLASTNÍ PRÁCE + SPOLUPRÁCE TEMPERAMENT VLOHY A SCHOPNOSTI OSOBNÍ VZORY ŽEBŘÍČEK HODNOT STEREOTYPY KULTURNÍ DIVERZITA
VO-9-2-02	žák posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek	Hodnocení	Životní cíle a plány, životní perspektiva, adaptace na životní změny, sebezměna; Význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji	OSOBNOSTNÍ RŮST MOTIVACE A VŮLE

2. Výuková metoda

Slovo metoda pochází z řeckého „*meta*“ a „*hodos*“ a znamená „cesta k cíli“, „následování“, nebo „postup“.⁶ V didaktice se jedná o postup práce učitele – jakým způsobem se žáky pracuje za účelem vysvětlení, upevnění a zopakování učiva⁷ a dosažení vytyčených vzdělávacích cílů.

2.1 Vymezení a funkce výukové metody

Vyučovací metoda, výuková metoda nebo také edukační metoda jsou pojmy definované jako *„určitý způsob utřídění činností učitele a žáků, který rozvíjí profil vzdělanosti žáka a působí v harmonii s cíli vzdělávacími i výchovnými.“*⁸ V této práci je používán primárně pojem výuková metoda.

Hlavním cílem výukových metod je řídit žákovské učení tak, aby výuka plnila tyto funkce:⁹

- zprostředkování vědomostí a dovedností (předávání obsahově nezkrácených informací)
- aktivizační funkce (učitel žáka motivuje a aktivizuje k učební činnosti)
- formativní funkce (rozvíjí poznávací procesy)
- výchovná funkce (rozvíjí morální, sociální, pracovní a estetický profil žáka)
- komunikační funkce (pro výuku nezbytná)

⁶ MAŇÁK, J. Aktivizující výukové metody. *Metodický portál: Články* [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html>.

⁷ ČERVENKOVÁ, I. 2013. *Výukové metody a organizace vyučování*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, s. 20.

⁸ VALIŠOVÁ, A., Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada).

⁹ PF UJEP. Výukové metody [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Vyukove_metody.pdf.

2.2 Výběr výukové metody

„Učení, ale i vyučování jsou procesy výrazně spjaté s individualitou žáka i učitele. Problematika individuálních rozdílů v osobnosti člověka, v oblasti pedagogické otázka individuálních zvláštností žáka, není zcela nová.“¹⁰ Jedním z klíčových úkolů učitele je výběr vhodných výukových metod. Měl by přitom zohlednit následující kritéria:¹¹

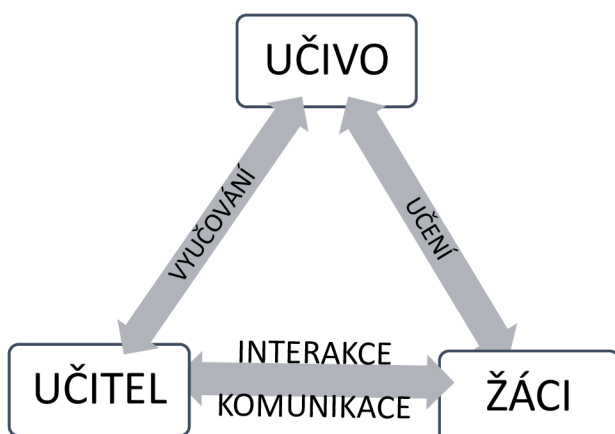
1. „zákonitosti výukového procesu obecné i speciální, zákonitosti logické, psychologické, didaktické
2. cíle a úkoly výuky, které se vztahují k práci, interakci a jazyku
3. obsah a metody daného oboru zprostředkovaného vyučovacím předmětem
4. úroveň fyzického a psychického rozvoje žáků, jejich připravenost zvládat požadavky učení
5. zvláštnosti třídy, skupiny žáků, např. hoši – dívky, různá etnika, formální a neformální vztahy v kolektivu
6. vnější podmínky výchovně – vzdělávacího práce, např. geografické prostředí, společenské prostředí, hlučnost okolí, technická vybavenost školy atd.
7. osobnost učitele, jeho odborná a metodická vybavenost, zkušenosti, pedagogické mistrovství atd.“

2.3 Metoda a její role v didaktickém trojúhelníku

Svět se mění a s ním i lidé a způsoby, jakými se učí. Co ale zůstává stále stejné, jsou základní proměnné, které do procesu výuky vstupují. Pojetí jednotlivých autorů se liší, ale „Herbartův didaktický trojúhelník“ je v tomto směru prakticky „nesmrtelný“. Dá se do něho totiž dosadit vše, co musí učitel při plánování své výuky zvážit. Didaktické metody proto učitel volí s ohledem na svou vlastní osobu, žáky a cíle výuky, přičemž znalost vhodných výukových metod a jejich výběr pro konkrétní žáky a obsahy pomáhá dosahovat ve výchovně-vzdělávacím procesu co nejlepších výsledků.

¹⁰ MAŇÁK, J. a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003, s. 30.

¹¹ MAŇÁK, J. a Vlastimil ŠVEC, pozn. 10, s. 50.

Obrázek 1: Herbartův didaktický trojúhelník¹²

3. Klasifikace výukových metod

Existuje celá řada způsobů, jak výukové metody klasifikovat. Zejména obtížně se odlišují výukové metody od organizačních forem a didaktických prostředků výuky.¹³ Soubor metod je samozřejmě kontinuálně inovován, ale osvědčené postupy se lidé snažili třídit už od začátků lidské civilizace.¹⁴ Nicméně, po tzv. „koperníkovské revoluci“¹⁵ na přelomu 19. a 20. století dochází k vymezení metod zvaných alternativní či inovativní, na jejichž základě staví dnešní skupina metod zvaných aktivizující, protože se jedná o metody podporující aktivitu žáka.¹⁶

Tradičně se metody dělí na základě kritéria stanoveného autorem dané klasifikace¹⁷ a tyto parametry se od sebe mnohdy velmi liší. Nejčastěji citovanými jsou v české didaktice klasifikace podle Lerner (1986), Mojžíška (1988), Maňáka (1990) a Maňáka a Švece (2003). Tyto způsoby dělení výukových metod jsou záměrně uvedeny v pořadí dle data jejich vzniku, protože to, jakým způsobem bylo v různých dobách na výukové metody nahlíženo, často přímo odráží historický vývoj nejen těchto metod, ale i prostředků výpočetní techniky dostupných pro použití ve výuce. Pro doplnění je uvedena i jedna alternativní klasifikace novějšího data, která sice vychází z tradičních kategorií kognitivních cílů, ale nabízí na ně nový pohled, propojuje je s několika dalšími modely a vybízí k využívání technologií.

¹² KASPER, T. a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 107.

¹³ MAŇÁK, J., pozn. 6.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Koperníkovskou revolucí je zde myšlen „nový pohled na pozici žáka v edukačním procesu“ (zdroj: MAŇÁK, J., pozn. 6.)

¹⁶ MAŇÁK, J., pozn. 6.

¹⁷ ČERVENKOVÁ, I., pozn. 7, s. 24.

3.1 Klasifikace podle Lerner (1986)

I. J. Lerner se ve své klasifikaci zabýval pouze metodami určenými k osvojování učiva, nikoliv k hodnocení vzdělávacích výsledků a tyto výukové metody rozdělil do pěti základních skupin. Jeho dělení je jedním z těch jednodušších, resp. ne příliš rozvětvených, a vychází z charakteru poznávací činnosti žáka, konkrétně stupně jeho aktivity.

Metody Lerner rozdělil následovně:¹⁸

1. *„Informačně-receptivní metoda (předávání kompletních informací žákům výkladem, vysvětlováním apod.)*
2. *Reproduktivní metoda (předávání hotových informací žákům se zaměřením na jejich reprodukci)*
3. *Metoda problémového výkladu (učitel před žáky řeší modelovou problémovou situaci či úlohu, společně vytyčují problém a stanovují hypotézu, kterou je potřeba ověřit, učitel se snaží žáky seznámit s principem a jednotlivými fázemi řešení daného problému)*
4. *Heuristická metoda (učitel zadává problémovou situaci či úlohu a žáci ji samostatně řeší pomocí problémových otázek pokládaných učitelem, aktivita učitele a žáka by měla být v rovnováze)*
5. *Výzkumná metoda (žáci samostatně hledají řešení složitější problémové situace nebo úlohy, přičemž aktivita žáků je vyšší než aktivita učitele, např. projektová metoda)“*

Metody lze dále rozdělit na reproduktivní (žáci si osvojují hotové vědomosti) a produktivní (žáci pracují samostatně a tvořivě na získání nových poznatků).

¹⁸ ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada), s. 19.

3.2 Klasifikace podle Mojžíška (1988)

Mojžíšek dělí metody na základě fáze vyučovacího procesu. Rozdílné metody mohou být použity v úvodu do tématu, jiné v průběhu vyučovacího procesu a jiné v závěru nebo při hodnocení výsledků vzdělávání. Stěžejním kritériem, které Mojžíšek ve své klasifikaci zohledňuje, je tedy účel – zda chce vyučující motivovat, zprostředkovávat učivo, upevňovat ho, nebo zda chce hodnotit míru osvojení tohoto učiva. Mojžíšek tedy stanovuje čtyři hlavní skupiny metod – tři pro výuku samotnou a jednu pro hodnocení výsledků a klasifikaci:¹⁹

1. *„Metody motivační*
 - a. *Úvodní (např. rozhovor, vyprávění, demonstrace)*
 - b. *Průběžné (aktualizace obsahu, ilustrace, motivační výzva)*
2. *Metody expoziční*
 - a. *Metody přímého přenosu (monologické – přednáška, vyprávění, popis, vysvětlování)*
 - b. *Metody zprostředkovaného přenosu poznatků názorem*
 - i. *Demonstrační (obrazová, čichová, sluchová, kinestetická, filmová a televizní, exkurzivní, akustická, demonstrace pohybů, 3D objektů, diafilmových obrazů, složitých pracovních nebo technických výkonů, životních situací)*
 - ii. *Metoda dlouhodobého pozorování jevů (v laboratořích, v terénu)*
 - iii. *Metody manipulační, montážní a demontážní (práce ve stavebnictví, konstrukce)*
 - iv. *Metody pracovní (laboratorní práce, práce, veřejně prospěšné práce)*
 - v. *Hra (námětová, s hračkou, inscenace, dramatizace)*
 - vi. *Metoda ilustrační, kresba*
 - c. *Metody problémové*
 - i. *Dialogické (beseda, malé problémové metody – sokratovská, heuristická)*
 - ii. *Velké problémové metody (vlastní problémy, projekty)*
 - d. *Metody samostatné práce a autodidaktické metody*

¹⁹ MOJŽÍŠEK, L. *Didaktika. Teorie vzdělání a vyučování*. Praha: SPN, 1988, s. 90 – 93.

- i. *Samostatná práce s knihou*
 - ii. *Samostatná práce v laboratoři*
 - iii. *Samostatné studium v terénu, cestování*
 - iv. *Technické metody (audioorální, videoauditivní)*
- e. *Metody bezděčného učení*
- 3. *Metody fixační*
 - a. *Opakování vědomostí (ústní, písemné, katechická metoda, opakovací rozhovor, četba, beseda, seminární cvičení, laboratorní práce, exkurzní demonstrace, filmová projekce, ilustrace, dramatizace, domácí úkoly)*
 - b. *Nácvik dovedností (intelektuální trénink, motorický tělovýchovný trénink, pracovní a umělecký trénink)*
- 4. *Metody diagnostické a klasifikační*
 - a. *Klasické (písemné/ústní/výkonové zkoušky, didaktické testy, modelové diagnostické úlohy)*
 - b. *Diagnostické metody vědecko-výzkumného charakteru (pozorování, rozbor prací, explorační metody, anamnéza, speciální diagnostické metody)*
 - c. *Metody třídění a interpretace diagnostických údajů*
 - d. *Metody klasifikační (aproximativní/exaktní klasifikace, charakteristiky)“*

Pojmenování a dělení výukových metod je samozřejmě poplatné době jejich vzniku a metody jako promítání diapozitivů nebo filmová a televizní demonstrace by dnes musely být jistě nahrazeny modernější technikou. Určitě je ale užitečné si uvědomit, že už v 80. letech 20. století bylo používání (v té době moderní) techniky považováno za relevantní možnost a součást vyučování. Rovněž třídění metod podle fází výuky se léty osvědčilo.

3.3 Klasifikace podle Maňáka (1990)

Prvním uznávaným systémem, který zohledňuje hned několik hledisek a je tak prakticky kompletní klasifikací, je klasifikace J. Maňáka z roku 1990.

Metody autor rozdělil podle několika aspektů a variant:²⁰

A) „Aspekt didaktický

1. *Metody slovní*
 - a. *Monologické (popis, vyprávění, přednáška, ...)*
 - b. *Dialogické (rozhovor, diskuse, dramatizace, ...)*
 - c. *Metody práce s učebnicí a knihou*
2. *Metody názorně demonstrační*
 - a. *Pozorování předmětů a jevů*
 - b. *Předvádění (předmětů, modelů, pokusů, ...)*
 - c. *Demonstrace obrazů statických*
 - d. *Projekce statická a dynamická*
3. *Metody praktické*
 - a. *Nácvik pohybových a praktických dovedností*
 - b. *Žákovské laborování*
 - c. *Pracovní činnosti*
 - d. *Grafické a výtvarné činnosti*

B) Aspekt psychologický

1. *Sdělovací*
2. *Metody samostatné práce žáků*
3. *Badatelské a výzkumné*

C) Aspekt logický

1. *Postup srovnávací*
2. *Postup induktivní*
3. *Postup deduktivní*
4. *Postup analyticko-syntetický*

D) Varianty metod z hlediska fází výuky

1. *Motivační*
2. *Expoziční*
3. *Fixační*

²⁰ MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: PedF MU, 1990. In: KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002, s. 313–314.

4. *Diagnostické*

5. *Aplikační*

E) *Aspekt organizační*

1. *Kombinace metod s vyučovacími formami*

2. *Kombinace metod s vyučovacími pomůckami“*

Samostatnou podkapitolu pak Maňák věnuje aktivizujícím metodám. Tím, že je staví mimo rámec klasifikace, jasně ukazuje na jejich alternativnost. Tento interaktivní aspekt výuky některé pozdější citující zdroje již zařazují do samotné klasifikace, původní zdroj ale uvádí základních aspektů pouze pět.

3.4 Klasifikace podle Maňáka a Švece (2003)

Po třinácti letech přišel Maňák spolu s kolegou Švecem s inovací přechozí klasifikace z roku 1990. Jedná se o klasifikaci velmi často používanou v prostředí české didaktiky. Původní dělení dle jednotlivých aspektů bylo značně zjednodušeno na pět základních kategorií podle „*stupňující se složitosti edukačních vazeb*“.²¹

1. *„Klasické metody – metody založené na výkladu učitele a pasivním příjmu informací studenty.“* Tato skupina metod odpovídá Lernerově informačně-receptivní a reproduktivní výukové metodě.²²

a. *„Metody slovní – monologické, dialogické, metody písemných prací, metody práce s učebnicí/knihou*

b. *Metody názorně-demonstrační – pozorování, předvádění obrazů a předmětů, pokusů, činností, projekce statická/dynamická*

c. *Metody dovednostně-praktické – nácvik pohybových a pracovních dovedností, pokusy a laboratorní činnosti, pracovní činnosti, vytváření dovedností, produkční metody*

2. *Aktivizující metody – metody podporující aktivizaci studentů a jejich zapojení do výuky například pomocí řešení problémových situací a úloh*

a. *Diskusní*

b. *Heuristické, řešení problémů*

c. *Situační*

d. *Inscenační*

²¹ MAŇÁK, J., Vlastimil ŠVEC, pozn. 10, s. 49.

²² ZORMANOVÁ, L., pozn. 18, s. 16.

- e. *Didaktické hry*
- 3. *Komplexní metody – kombinování a propojení několika různých metod a forem výuky*
 - a. *Frontální výuka*
 - b. *Skupinová a kooperativní výuka*
 - c. *Partnerská výuka*
 - d. *Individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce*
 - e. *Kritické myšlení*
 - f. *Brainstorming*
 - g. *Projektová výuka*
 - h. *Výuka dramatem*
 - i. *Otevřené učení*
 - j. *Učení v životních situacích*
 - k. *Televizní výuka*
 - l. *Výuka podporovaná počítačem*
 - m. *Sugestopedie a superlearning*
 - n. *Hypnopedie“*

3.5 Klasifikace podle Kola iPadagogiky (2016)

S průlomovým způsobem klasifikace přístupů učitele k plánování a vedení výuky přišla v roce 2015 Kathy Schrocková. Založila jej na Bloomově taxonomii vzdělávacích cílů z roku 1956, revidované Kratwohlem a Andersonem v roce 2001. Za aktuální podobou iPadagogy Wheel (Kola iPadagogiky), která sdružuje dohromady několik „ozubených kol“ ilustrujících na sebe navazující modely, akční slovesa, aktivity a aplikace, stojí Allan Carrington. Ten zaměřil tento přehled na didaktické možnosti mobilních zařízení, jak již název napovídá, zejména iPadu. Jedná se o vizuální kategorizační pomůcku, která umožňuje do vyučovacího procesu implementovat metody a aktivity zaměřené na digitální kompetence a učení pomocí technologií.

Kolo iPadagogiky zobrazuje pět rovin, které učitel při plánování a průběhu výuky vede v patrnosti:

1. Charakteristiky (Attributes) – zvažování různých faktorů při plánování výuky (etika, občansky odpovědný postoj, rozvíjení studentů „v lepší“, klíčové kompetence)
2. Motivace (Motivation) – zvažování toho, jak moc vede daný přístup k samostatnosti žáka nebo studenta
3. Bloomova taxonomie (Blooms) – stanovení učebních cílů, které pomáhají dosáhnout vyššího stupně myšlenkových operací (pro učební podporované technologiemi musí alespoň jeden z učebních cílů odpovídat kategorii Bloomovy taxonomie)
4. Technologie (Edtech) – hledání dalších aplikací a technických pomůcek pro výuku
5. Model SAMR – jakým způsobem bude učitel využívat vybrané technologie, které aktivity a postupy jimi lze nahradit, rozšířit, redefinovat nebo modifikovat

Každé Bloomově kategorii kognitivních cílů v kole odpovídá několik akčních sloves, těm pak možné aktivity a aplikace. Navíc přehled nabízí i kritéria pro výběr aplikací. Kolo iPadagogiky je inovativním nástrojem pro taxonomii přípravných prací učitele a organizaci výuky s cílem co nejefektivnějšího rozvíjení výstupních kompetencí.

Kritéria pro výběr aplikací

Kritéria pro cíl Zapamatovat si: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Zapamatovat si“ zdokonalují schopnost uživatelů definovat pojmy, identifikovat fakta, vybavit si informaci a zařadit ji v rámci systému. Mnoho vzdělávacích aplikací patří právě do úrovně „zapamatování“. Vedou uživatele k tomu, aby vybrali odpovědi z navržených možností, spojili či seřadili určité položky nebo vložili odpovědi.

Kritéria pro cíl Porozumět: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Porozumět“ umožňují studentům vysvětlit myšlenky a pojmy. Namísto pouhého výběru „správné“ odpovědi nabízejí studentům otevřené otázky zaměřené na shrnutí obsahu a vyjádření jeho smyslu.

Kritéria pro cíl Aplikovat: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Aplikovat“ umožňují studentům prokázat schopnost uplatnit procesy a metody, které si osvojili. Umožňují také jejich dovednost využít známé koncepty v neobvyklých situacích.

Kritéria pro cíl Analyzovat: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Analyzovat“ zdokonalují schopnost uživatelů odlišovat podstatné od nepodstatného, odhalovat vzájemné vztahy mezi prvky a rozpoznávat způsob jejich uspořádání v systému.

Kritéria pro cíl Hodnotit: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Hodnotit“ zdokonalují schopnost uživatelů posoudit materiál a použít metody na základě vlastních stanovených kritérií nebo základě kritérií uvedených v externích zdrojích. Pomáhají studentům posoudit spolehlivost, přesnost, kvalitu a funkčnost obsahu a na základě toho zaujmout určité stanovisko.

Kritéria pro cíl Tvořit: Aplikace odpovídající cílové úrovni „Tvořit“ dávají studentům možnost přicházet s nápady, sestavovat plány a vytvářet produkty.

Kolo iPadagogiky - jazykový projekt
V roce 2016 je plánován překlad do 21 jazyků. Nejnovější překlady - bit.ly/languageproject

Stojíme na ramenou obrů

Toto taxonomické kolo s aplikacemi se poprvé objevilo na webové stránce Paula Hopkinse věnované poradenství v oblasti vzdělávání mimweb.org.uk. Vytvořili ho Sharon Artley podle Bloomovy taxonomie (1956) upravené Krathwohlem a Andersonem (2001). Za myšlenku další úpravy tohoto kola zaměřenou na didaktické možnosti mobilních zařízení, zejména iPadu (V2.0 a V3.0), vděčíme tvůrčí práci Kathy Schrockové na její webové stránce [Bloomin Apps](http://BloominApps.com). Za výraznou revizi pro verzi V4.0 musíme poděkovat týmu ADE, který vytvořil APPTic, dnes již ukončený projekt webové stránky se seznamem aplikací pro výuku.

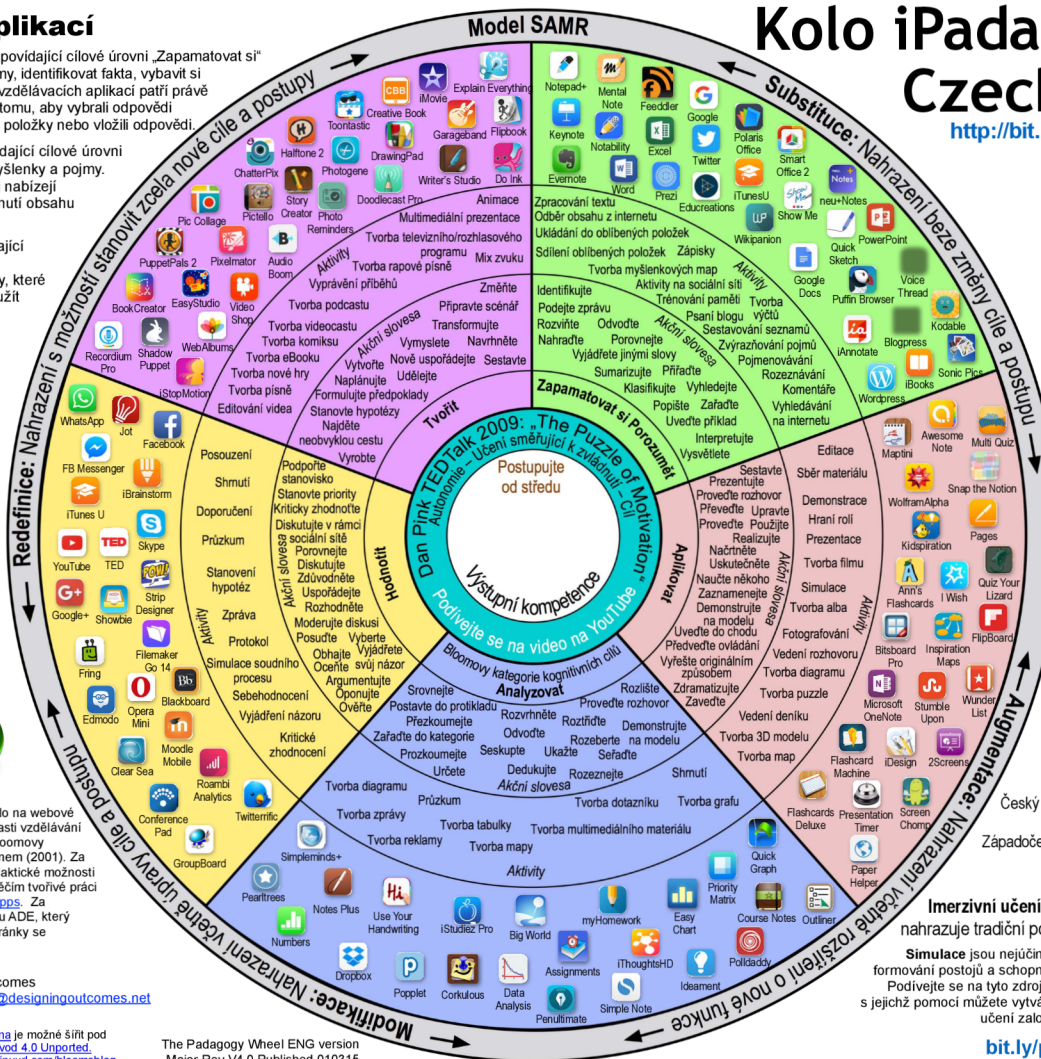

Autor: Allan Carrington Designing Outcomes
Adelaide South Australia. Email: allan@designingoutcomes.net

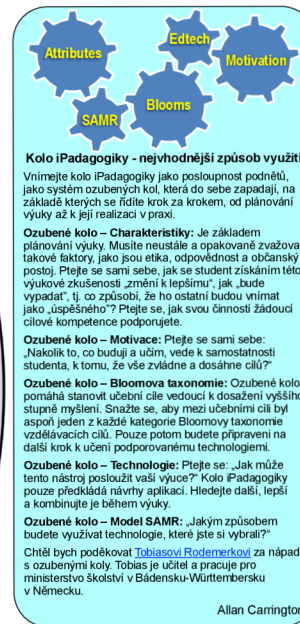
Kolo iPadagogiky od Allana Carringtona je možné šířit pod licencí Creative Commons Uvedte původ 4.0 Upravené. Vychází z prací dostupných na <http://tinyurl.com/blooms2016>.

The Padagogy Wheel ENG version
Major Rev V4.0 Published 010315

Kolo iPadagogiky Czech V4.1

<http://bit.ly/PWposterCZE>

Český překlad připravila [Lucie Rohlková](http://Lucie.Rohlkova) a její #edtech tým (Jana Vějvodová, Ondřej Rohlík a Martin Práde) ze Západočeské univerzity v Plzni, Česká republika, v roce 2016. České stránky věnující se PW - <http://ipadagogiky.cz>

Imerzivní učení míří do středu kola nahrazuje tradiční pojetí plánování výuky.

Simulace jsou nejúčinnější nástroj výuky pro formování postojů a schopností a práci s motivací. Podívejte se na tyto zdroje k imerzivnímu učení, s jejichž pomocí můžete vytvářet aktivující scénáře učení založené na zkušenosti.

bit.ly/pwsimulations

Obrázek 2: Kolo iPadagogiky²³

4. Cíle vzdělávání ve Výchově k občanství (VKO)

Obecnými cíli vzdělávání jsou podle §2 Školského zákona 561/2004 Sb.²⁴:

- 1) *“rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,*
- 2) *získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání,*
- 3) *pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,*
- 4) *pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,*
- 5) *utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,*
- 6) *poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku,*
- 7) *získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.”*

Výše citovaná část Školského zákona jasně demonstruje důležitost předmětu Výchova k občanství. Při bližším prozkoumání vzdělávacích cílů totiž zjistíme, že prakticky všech sedm cílů je s tématy předmětu úzce spojeno. V hodinách VKO jsou žáci vedeni k rozvíjení osobnosti, mravních a duchovních hodnot pro osobní i občanský život, k pochopení zásad demokracie, uplatňování rovnosti žen a mužů ve společnosti, utváření vědomí národní a státní příslušnosti, respektu k odlišným kulturám, získávání znalostí o životním prostředí a dalším kompetencím nezbytným pro život ve společnosti. Výchova k občanství se tedy jeví jako fundamentální předmět vzdělávání a výchovy, ačkoliv jeho časová dotace tomu zdaleka neodpovídá, jak ostatně zdůrazňuje i text Horáka, Hazlbauera a Slámové v názvem „Doporučení v oblasti občanského vzdělávání Expertnímu panelu pro revize RVP ZV“²⁵. Cílů výuky je

²⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 1.1.2005, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). [Online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>. [cit. 2023-05-22].

²⁵ HORÁK, P. a Tomáš HAZLBAUER. Doporučení v oblasti občanského vzdělávání Expertnímu panelu pro revize RVP ZV [online]. 20. dubna 2022, 15 s. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://docs.google.com/document/d/1p5MInlyBTPIYAVBYHt-wWjQHJZJgad67mli0M4vjivs/edit>

dosahováno zejména v rámci "hlavních" předmětů jako jsou matematika, český jazyk, přírodopis, zeměpis a další. Využívání mezipředmětových vztahů může příznivě ovlivnit výsledek vzdělávání a *"jejich důsledné uplatnění značně přispívá ke zvýšení úrovně pedagogické práce."*²⁶ Další variantou uplatňovanou na základních i středních školách je přesunutí některých témat z Výchovy k občanství do jiných, zpravidla povinně volitelných předmětů. Školní vzdělávací programy jednotlivých škol ukazují na to, že důležitost společensko-vědních témat roste a je čím dál více přijímána. Příkladem dobré praxe je například Základní škola a Mateřská škola Raspenava, kde mají všechny ročníky od 1. do 9. třídy Osobnostní a sociální výchovu. V sedmém ročníku dětem navíc přibývá povinně volitelný předmět Mediální výchova a v devátém ročníku Finanční gramotnost. Důležitá témata obvykle zařazená do tematických plánů VKO tak dostávají tolik potřebný prostor pro jejich důkladnou realizaci v rámci samostatných předmětů. Nejen proto ZŠ a MŠ Raspenava v této práci posloužila jako prostředí k odpiotování navrhovaných výukových aktivit.

Na druhou stranu je ale nutné podotknout, že ne na všech školách je občanskému vzdělávání věnován takový prostor. Pozorování a doporučení Centra občanského vzdělávání a Centra pro demokratické učení apeluje na to, že na disponibilní hodiny, které mohou ředitelé škol věnovat tématům, která považují za důležitá, nebo na průřezová témata nelze v praxi plně spoléhat. *„Disponibilní hodiny si totiž každá škola nastavuje sama a ředitelé často podlehnou tlaku rodičů, aby je věnovali předmětům, které považují za prioritu (např. z důvodu přípravy na přijímací zkoušky). V případě průřezových témat jde v praxi často o formální vykazání tématu z oblasti OV v rámci jiného předmětu, nikoli o reálnou součást vzdělávací vize školy."*²⁷ Tuto problematiku dále rozebírá osmá kapitola práce.

²⁶ ZAJDÁKOVÁ, M. Mezipředmětové vztahy. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

²⁷ HORÁK, P. a Tomáš HAZLBAUER, pozn. 25.

5. Stručný vývoj výukových metod

Stejně jako evoluci lidstva, i vývoj výukových metod, ale i výchovně-vzdělávacího procesu, musíme přijímat jako kontinuální, dlouhotrvající proces s nejasnými hranicemi mezi jednotlivými obdobími. V didaktice více než kde jinde platí, že co bylo považované za moderní v roce 2013, nemusí být chápáno jako moderní dnes a klasifikace výukových metod z hlediska aktuálnosti se tak jeví téměř jako neproveditelná. Čas také není jedinou proměnnou, výukové metody je přirozeně nutné volit i s ohledem na daný kontext a cíl výuky, jak již bylo vysvětleno výše.

Odborné publikace didaktické metody kategorizují rozdílně, a tak je spíše na osobnosti konkrétního učitele, jak se svým “balíčkem” metod pracuje a na základě čeho z něj pro svou výuku vybírá. Netradiční typologie výukových metod může totiž podle Čapka vypadat i takto:

- *“metody, které učitel ovládá a používá,*
- *metody, které učitel nezná, nebo zná a nepoužívá.”²⁸*

5.1 Moderní vs. tradiční výukové metody

Moderní a tradiční výukové metody lze jen velmi těžko od sebe odlišit nebo definovat. Zjednodušeně lze ale říci, že za tradiční jsou považovány ty metody, které staví na komunikaci mezi učitelem a žáky, přičemž učitel je tím, kdo předává obsah učiva žákům, kteří jej přijímají. Oproti tomu moderní výukové metody se zaměřují na formativní stránku vzdělávání, kde je důraz kladen na žáky samotné. V konkrétní rovině lze tradiční a moderní metody odlišit na základě těchto rozdílností²⁹:

²⁸ ČAPEK, R. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika, s. 31.

²⁹ Volný překlad autora z: SIRBU, C., Elena TONEA, Tiberiu IANCU, Elena PET, and Nelu Daniel POPA. “Aspects Concerning the Usage of Modern Methods for Teaching – Learning – Evaluation in Universities.” *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 182 (May 2015): 550–54. Accessible from: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.777>.

Tradiční výukové metody	Moderní výukové metody
Obsah učiva	Osobnost žáků
Informativní stránka vzdělávání	Formativní stránka vzdělávání
Aktivita učitele (žáci jsou objektem vzdělávacího procesu)	Aktivita žáků (žáci jsou hlavními aktéry vzdělávacího procesu)
Jednosměrná komunikace	Spolupráce na procesu komunikace i vzdělávání
Sumativní hodnocení a zaměření na finální výsledek (hodnoceno je osvojení učiva)	Formativní hodnocení (žáci jsou podněcováni k aktivitě, objevování, spolupráci a sebehodnocení)
Vnější motivace	Vnitřní motivace
Autoritativní vztah učitel–žák	Demokratický vztah učitel–žák

Tabulka 2: Porovnání aspektů tradičních a moderních výukových metod (zdroj: autorka)

5.2 Proměna pedeutologického modelu v pedocentrický

Učení řízené učitelem
Výklad učiva
Kladení otázek
Cvičení a příklady
Ukázky
Diskuse
Kooperativní skupiny
Řízené objevování
Smlouvy učitele se žáky
Hraní rolí
Projekty
Výzkumné aktivity žáků
Sebehodnocení žáků
Učení řízené žákem

Původně tzv. herbartovský model (podle německého filosofa Johanna Friedricha Herbart), který byl kritizován pro přílišnou direktivnost a nerespektování aktivity žáků³⁰, se postupně proměňuje a již od 80. let 20. století dochází ve vývoji pojetí výuky k přesunu pozornosti z učitele na žáka.³¹ Učitel přestává být autoritou zprostředkovávající informace, což ale neznamená, že by zcela ustupoval do pozadí. Nově je vyučující spíše průvodcem, pomocníkem a instruktorem na cestě k poznání. Žák je potom aktérem hledajícím smysl učiva³² a také tím, kdo v rámci výuky dosahuje vlastního cíle.³³ Ve větším zastoupení se proto začínají objevovat metody umožňující učení, které je více řízené žáky.

Tabulka 3: Kontinuum výukových metod podle Rogerse a Freiberga, 1998, s. 217, in MAŇÁK J., Švec, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003

³⁰ MAŇÁK, J., pozn. 6.

³¹ ČÁP, J. a Jiří Mareš (2007) in KOLÁŘ, Z. a Renata ŠIKULOVÁ. *Vyučování jako dialog*. Praha: Grada Publishing, 2007. Pedagogika., s. 16.

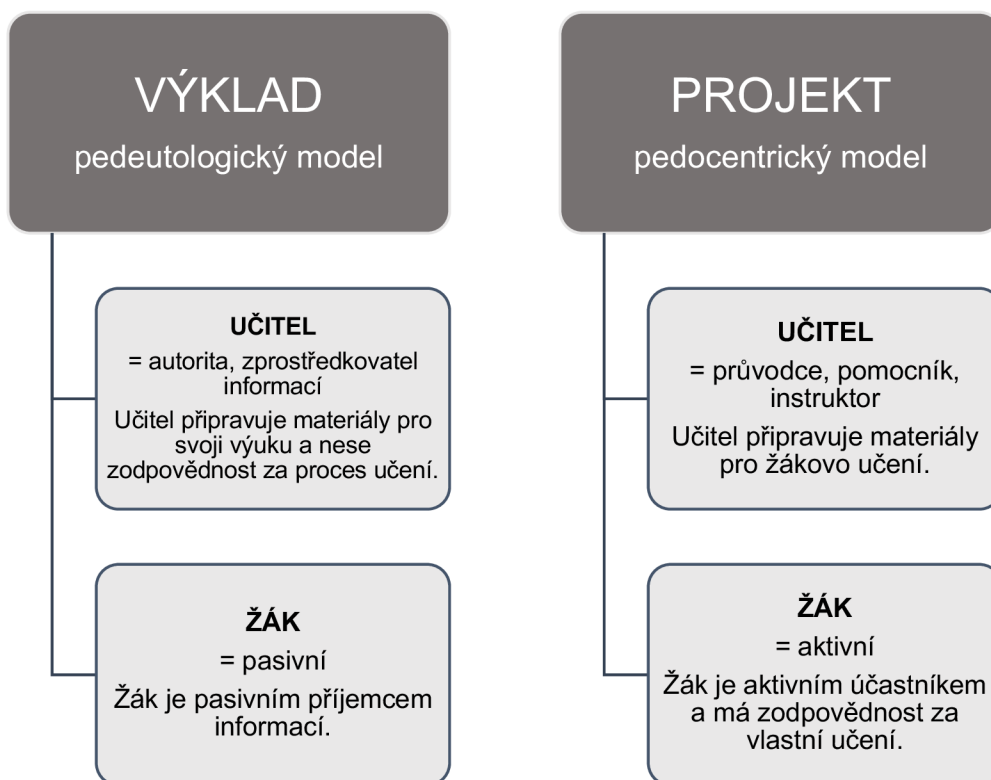
³² Tamtéž.

³³ Tamtéž.

Změny v přístupech ke školnímu vzdělávání jsou ve 20. století velmi dobře patrné. Typické vyučovací metody a pojetí jednotlivých faktorů vstupujících do vzdělávacího procesu přehledně vymežil Mayer v roce 1992:

Časové období	Pojetí učení	Pojetí žáka	Pojetí učitele	Typické vyučovací metody
1900 – 1950	Zpevňování reakcí	Příjemce odměn a trestů	Distributor odměn a trestů	Série otázek a odpovědí zaměřených na výklad a opakování učiva, doplňování pracovních listů, nácvik dovedností a praktické procvičování
1960 – 1970	Získávání znalostí	Procesor zpracovávající informace	Zprostředkovatel znalostí	Výklad, vysvětlování, studium učebnic a příruček, audiovizuální výuka
1980 – 1990	Konstruování znalostí	Aktér hledající význam a smysl toho, čemu se učí	Žákův průvodce na cestě poznávání	Diskuse o problémech, řízené objevování, spoluúčast na stanovení cílů, aktivní participace na řešení učebních úloh

Tabulka 4: Změny v přístupech ke školnímu učení (Mayer, R. E. (1992): *Cognition and instruction: Their historic meeting within educational psychology. Journal of Educational Psychology, 84(4), 405-412*)

Tabulka 5: Komparace dvou modelů (zleva pedeutologického a pedocentrického) demonstrována na dvou různých didaktických metodách (zdroj: autorka)

5.3 Příklady klasických metod

Jako příklad klasické metody lze uvést model hojně používaný nejen v jazykové výuce – model přímé výuky (z angl. direct instruction model). Učitel zde zpravidla instruuje a obsah učiva předává celé třídě, přičemž důraz je kladen na systematickou práci a faktické vědomosti. Tato tradiční metoda je založena na teorii operantního učení³⁴. S koncepcí přímé výuky přišli behavioristé a jedná se vlastně o *“uplatněnou behaviorální psychologii B. F. Skinnera”*³⁵. Navíc, *“pojetí přímé výuky již více než 30*

³⁴ NAMITHA, C. V. “Modern Methods of Teaching.” Journal of Applied and Advanced Research, May 10, 2018, S39–41. <https://doi.org/10.21839/jaar.2018.v3is1.167>.

³⁵ KLEMENT, M. Teorie učení a jejich odraz v distančním vzdělávání realizované formou e-learningu [online]. 2011. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Milan-Klement/publication/292983961_Teorie_uceni_a_jejich_odraz_v_distancnim_vzdelavani_realizovane_m_formou_e-learningu/links/56b3c64208ae5deb2657e379/Teorie-uceni-a-jejich-odraz-v-distancnim-vzdelavani-realizovanem-formou-e-learningu.pdf. [cit. 2023-01-01].

let rozvíjí B. Rosenshine.³⁶ Rosenshine definoval postupné kroky, kterými školní výuka řídí žákovu učení s cílem dosahovat úspěchu takto:³⁷

- „každodenní opakování na začátku každé hodiny,
- výklad nové látky po malých krocích,
- kladení častých otázek se zapojením všech žáků,
- vzorové úlohy a cvičení, „učitelovo přemýšlení nahlas”,
- řízené procvičování diferencované dle individuálních potřeb žáků,
- průběžné zjišťování zvládnutí učiva,
- zajišťování vysoké míry úspěšnosti tak, aby učivo dobře zvládla většina žáků,
- poskytování strukturované podpory při řešení učebních úloh,
- samostatné procvičování žáků pod dohledem monitorujícího učitele,
- týdenní a měsíční opakování učiva.“

Tato procedura bere v úvahu to, „jak každý jedinec konstruuje a rekonstruuje své znalosti.“³⁸ Spíše než reprodukovány beze změny, jsou nové informace osvojovány pomocí zahrnutí do již existujících schémat a souvislostí.³⁹

³⁶ KAŠPAROVÁ, J., Karel STARÝ a Gabriela ŠUMAVSKÁ. *Výukové strategie v praxi pilotních odborných škol*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2011, s. 7.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

6. Kritika tradičních výukových metod

Dle některých zdrojů může nadužíváním metody přímého vyučování docházet nejen k přílišné pasivitě žáků, ale také k nedostatečné individualizaci vyučovacího procesu. Pro rychlejší studenty mohou být hodiny příliš nudné kvůli nutnosti opakovat učivo pro žáky pracující pomalejším tempem.⁴⁰ Proto je nutné výuku diferencovat tak, aby bylo možné dosáhnout co nejširším spektrem používaných metod co nejefektivnějšího hromadného vzdělávání.

Jak již bylo rozebráno ve čtvrté kapitole této práce, klasické metody ve své práci vymezil a charakterizoval Josef Maňák v roce 2003. Obecně mezi klasické výukové metody řadíme ty, které jsou součástí takzvaného tradičního vyučování.⁴¹ Toto pojetí je někdy nazýváno transmisivním, protože při něm dochází k přenosu (transmisi) poznatků z učitele na žáka, přičemž žák je objektem vzdělávání. Tradiční metody výuky jsou zpravidla používány pro zprostředkovávání složitějších celků abstraktního učiva, jako jsou například gramatická pravidla v jazykové výuce. Transmisivní pojetí zde umožňuje předávání vzdělávacího učiva v systematicky ucelené podobě.⁴² Jako následek tohoto způsobu výuky se mohou objevit nejen pasivita žáků, ale také roztříštěnost obsahu vzdělání, vysoká formálnost či nízká úroveň individualizace a diferenciací ve výuce. Obecně lze říci, že metody odpovídající transmisivnímu pojetí výuky dostatečně nepřipravují žáky na reálný život.⁴³

⁴⁰ WALBERG, H. J. a Susan J. PAIK, 2000. *Effective educational practices* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/234738025_Effective_Educational_Practices_Educational_Practices_Series--3.

⁴¹ ZORMANOVÁ, L., pozn. 18.

⁴² PECINA, P. a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 114, s. 16.

⁴³ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishing a.s., 2007, s. 206–207.

Moderní publikace zabývající se historickým vývojem pojetí vyučování a výukovými metodami proto dnešní studenty pedagogických fakult vybízí k tomu, aby se zamýšleli nad tím, jak lze měnit výukové strategie za účelem společenské změny ve školách a reagovat tím na vývoj 21. století.⁴⁴

“Klasické výukové metody” však nemusí být chápány hanlivě, tudíž jako zastaralé a nepoužitelné pro současný svět. Rozhodně není nutné všechny historicky osvědčené prvky a metody výuky smetat ze stolu, když přijde řeč na moderní vyučování. Moderním sice můžeme myslet “současné” či “pokrokové”, ale v jistém smyslu jistě také “modernizované”, tzn. převzaté či inspirované osvědčenou minulostí a poupravené tak, aby odpovídalo současným potřebám.

6.1 Výzkum výukových metod

Dlouhodobý výzkum ukazuje na souvislost mezi použitou výukovou metodou a efektivitou procesu učení. Některé zdroje uvádí, že jak tradiční, tak moderní metody by měly mít ve výuce své místo. Na tuto skutečnost poukazuje například poměrně rozsáhlé šetření mezi studenty různých specializací na Univerzitě v Temešváru, které tam bylo uskutečněno v roce 2014. Jeho výsledky naznačují, že *“používání moderních metod pro výuku, učení a hodnocení podněcuje aktivní zapojení studentů, inovace a kreativitu”*⁴⁵, ale zdaleka ne všichni studenti upřednostňují moderní přístup oproti metodám tradičním.⁴⁶ Například 78 % studentů prvních ročníků upřednostňuje metody jako didaktický rozhovor, konverzace, pozorování, procvičování nebo práce s manuálem.⁴⁷ Zdá se, že tradiční způsob vzdělávání je v současném školství stále velmi silně zakořeněn. Výsledné hodnoty ale poukazují i na to, že se přístup studentů s věkem a studijními zkušenostmi mění – ve výsledcích výzkumu lze totiž jasně pozorovat trend klesající oblíbenosti tradičních metod v rámci postupu do dalších ročníků.

⁴⁴ FILOVÁ, H. *Historický vývoj pojetí vyučování a vznik systému tradičních didaktických principů*. Informační systém Masarykovy univerzity. Brno, 2021.

⁴⁵ SIRBU, C., Elena TONEA, Tiberiu IANCU, Elena PET, and Nelu Daniel POPA, pozn. 29.

⁴⁶ Studenti 3. a 4. ročníků podle tohoto výzkumu preferují moderní metody, zatímco 1. a 2. ročník spíše metody tradiční.

⁴⁷ SIRBU, C., Elena TONEA, Tiberiu IANCU, Elena PET, and Nelu Daniel POPA, pozn. 29.

6.2 Proč “moderní” metody fungují

Jak již bylo nastíněno výše, za “moderní” metody lze považovat právě takové postupy, které v žácích vyvolávají zájem, motivují je, jsou jim blízké a tím podporují celý proces učení. Také to, že učitel volí, jakým způsobem bude při výuce postupovat, na základě znalosti konkrétního třídního kolektivu, umožňuje výuku přizpůsobovat aktuálním potřebám žáků. Navíc, používání rozmanité škály didaktických metod a jejich střídání pomáhá výuku individualizovat – každý žák má tak možnost najít si “to své”.

Zatímco tradiční metody stimulují vnější motivaci žáků, ty moderní působí na jejich vnitřní potřebu po vědění. Tato vnitřní motivace příznivě ovlivňuje celý vzdělávací proces⁴⁸. *”Tradiční přístup má tendence způsobovat pasivitu žáků, díky čemuž hrají žáci sami ve vzdělávacím procesu jen malou roli.”*⁴⁹ Důsledkem tohoto přístupu může být nízká efektivita vyučování a osvojování učiva.

Učitelé by se rozhodně neměli obávat obměňovat svůj vyučovací styl a repertoár metod. Pokud učitel, který řadu let vyučuje stejným způsobem, při výuce použije jakoukoliv jinou metodu, jistě vzbudí u svých žáků nenadálý zájem. Moment překvapení totiž funguje velice dobře a s nadsázkou řečeno, i náhodně zvolená metoda bude mít s největší pravděpodobností úspěch. Důležité je, že se bude použitý přístup v nějakém směru lišit od toho, na co jsou žáci zvyklí. Samozřejmě není nutné výukový styl převracet zcela zásadně, stačí malé krůčky a snaha nacházet vhodné alternativy k tomu, co se již praxí osvědčilo. Také zachování několika tradičních přístupů rozhodně může pomoci přinést kýžené výsledky. Stereotypizace a zavedené rituály totiž žákům pomáhají se ve výuce lépe orientovat.

⁴⁸ Volně přeloženo z: BARANEK, L. K., *The Effect of Rewards and Motivation on Student Achievement* (1996). [Online]. Masters Theses. [cit. 2023-05-22], p. 6. Accessible from: <https://scholarworks.gvsu.edu/theses/285/>.

⁴⁹ Tamtéž.

7. Inovace ve vzdělávání

Zdrojem nejnovějších informací o inovacích v českém školství může být poměrně aktuální publikace „*Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030*“ (dále jen Strategie 2030+), kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2019. Publikace představuje klíčové oblasti, na které se má v nadcházejícím desetiletí české školství zaměřit, včetně informací o inovacích ve výuce.⁵⁰ Konkrétně hovoří o tom, že pro maximální rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí je zapotřebí rozmanitých výukových metod umožňujících individualizaci výuky. Jako příklady inovací, které je třeba do vzdělávacího procesu zapojovat, dokument uvádí edukační programy uměleckých či kulturních institucí zaměřených na environmentální výchovu nebo badatelské vzdělávání, dále servisní učení a venkovní výuku. Nově mají být ustanoveny tzv. inspirativní školy, které se stanou centry inovací a pomohou s jejich zaváděním ostatním školám ve svém okolí s cílem plošného rozšíření úspěšných příkladů dobré praxe.

Vzdělávání by se mělo stále více zaměřovat na aktivní zapojení studujících, jejich samostatnost i na rozvoj kritického a kreativního myšlení. Jako způsob k dosažení těchto cílů odborné publikace uvádí například využívání metod projektové výuky, kooperativní výuky, dále tzv. „*blended learning*“⁵¹ nebo například e-learningu. Inovovat se má nejen vzdělávací proces jako takový, ale i na něj navazující hodnocení ve vzdělávání. Způsob ověřování výsledků by měl vždy korespondovat s formulovaným obsahem a pokrok žáků by měl být kontinuálně sledován. V dokumentech MŠMT se proto klade důraz na formativní hodnocení, které pomáhá rozvíjet kompetence žáků.

⁵⁰ FRYČ, J., et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020, s. 28. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

⁵¹ Pozn.: „*Blended learning*“ je přístup kombinující tradiční vzdělávací strategie s moderními technologiemi pomocí kombinace on-line a off-line metod výuky. Tento způsob vyučování kombinuje interaktivní prvky online výuky, jako jsou videa, interaktivní kurzy a webové semináře, s tradičními formami výuky, jako jsou přednášky, semináře nebo praktická cvičení. (Zdroj: KOSTOLANSKÁ, H. „*Blended learning jako forma vzdělávání v současném školství*“. *Pedagogická orientace*, 2016, roč. 26, č. 5, s. 690–705.)

7.1 Inovativní formy výuky na českých základních školách

Existuje velké množství průzkumů a prací, které se orientují na inovativní formy výuky na základních školách. Přímé statistické údaje z českého prostředí ale nejsou vždy uvedeny explicitně. Relevantním zdrojem, avšak jen pro lokální okruh, mohou být různé výzkumné zprávy z dotazníkových šetření. Jedním takovým je „*Analýza inovativních (proaktivních) vyučovacích metod technického vzdělávání na ZŠ a víceletých gymnáziích*“, do které se zapojilo 67 českých základních škol. Celých 98,5 % škol⁵² uvedlo, že realizují nebo používají inovativní a netradiční výukové metody. Je však třeba upozornit na poměrně malý statistický vzorek a velmi úzce zaměřený okruh vzdělávacích oblastí, u této analýzy šlo konkrétně o technické vzdělávání.

Metody a formy výuky okrajově zmiňuje také dokument České školní inspekce z roku 2021. Jedná se o „*Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách*“ a jedním z faktorů, který byl při výzkumu zohledněn, je právě způsob výuky. Školy byly vybrány na základě mezinárodních šetření PISA a TIMSS a výsledky ukazují na důležitost metod jako jsou projektové a tematicky orientované aktivity (například zpracování a prezentace ročníkových prací), mezinárodní aktivity (například zahraniční výjezdy žáků), exkurze, zapojení známých osobností do života školy či účast žáků v soutěžích.⁵³ Zdůrazňován je faktor motivace a „naprogramování“ prostředí na úspěch.⁵⁴ Kompletní zmapování situace ohledně inovativních metod výuky v českých školách však bohužel není dostupné.

⁵² *Analýza inovativních (proaktivních) vyučovacích metod technického vzdělávání na ZŠ a víceletých gymnáziích* [online]. 51 s. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/cz/prumysl/zpracovatelsky-prumysl/2017/5/Analyza-inovativnich-vyucovacichmetod.pdf>

⁵³ NOVOSÁK, J., Zdeněk MODRÁČEK, Petr SUCHOMEL, Ondřej ANDRYS, Tomáš ZATLOUKAL a Dana PRAŽÁKOVÁ. *Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách: tematická zpráva*. Praha: Česká školní inspekce, 2021, s. 18.

⁵⁴ Tamtéž.

7.1.1 Vybrané aspekty inovativní výuky v ŠVP

Při stanovení konkrétního kritéria, například používání kooperativní výuky nebo projektového vyučování, nám užitečné informace o inovacích v současném školství poskytnou Školní vzdělávací programy jednotlivých institucí. Existují školy, které se přímo zaměřují na inovativní formy výuky a používají moderní metody, které mají za cíl motivovat žáky k aktivnímu učení a rozvíjet jejich kreativitu a schopnost řešit problémy.

Je zřejmé, že výskyt inovativních metod relevantních pro výuku VKO, jako jsou projektové vyučování, kooperativní výuka nebo například zavedení žákovského parlamentu, se liší v závislosti na konkrétním školském zařízení a jeho zaměření. Zjednodušeně lze však říci, že Školní vzdělávací programy (ŠVP) mnoha škol v Čechách vykazují v tomto směru známky inovativnosti. V ŠVP jednotlivých škol lze zpravidla nalézt informace o způsobu výuky nebo alespoň o jejím směřování. Mnoho škol provozuje žákovský parlament, kde se žáci podílejí na řešení aktuálních témat školního života a komunikaci s pedagogy. Do tohoto projektu se od doby jeho vzniku připojilo již 775 škol.⁵⁵

7.2 Média

Média se stala nedílnou součástí života jedince i společnosti. Jsou prostředkem k utváření lidského pohledu na svět. *„Každá společnost si také hledá prostředky, jimiž jedinci předkládá hodnoty, o něž se opírá její struktura a fungování, a normy (pravidla), které upravují chování jejích příslušníků. V moderních společnostech se stala podstatným nástrojem šíření (prosazování a upevňování) sociálních norem a hodnot právě média.“*⁵⁶

Rozšíření možností výpočetní techniky v posledních desetiletích s sebou navíc přineslo nové možnosti použití různých médií ve výuce. V tomto případě hovoříme dokonce o multimédiích, což znamená použití několika médií současně. Může se jednat o média jako text, video, zvuk, počítačová grafika nebo animace⁵⁷, přičemž tato

⁵⁵ CEDU. (2023). *Žákovský parlament* [Online]. Dostupné z: <https://www.zakovskyparlament.cz/> [cit. 11. 3. 2023].

Pro srovnání, v září 2021 bylo v ČR evidováno 5 789 základních škol (zdroj: ČSÚ).

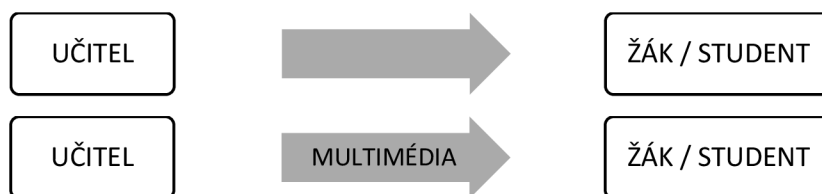
⁵⁶ BURTON, G., Jiráček, J.: *Úvod do studia médií*. Praha, Barrister .Principál 2001, s. 15.

⁵⁷ MULTIMEDIA: English Meaning. *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge University Press & Assessment, 2023 [cit. 2023-03-07]. Accessible from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/multimedia>

média jsou použita za účelem zprostředkování informací publiku.⁵⁸ V dnešní době mohou navíc tyto prostředky ve školách používat při výuce sami žáci, čímž se možnost jejich použití značně rozšiřuje nejen na zprostředkovávání informací, ale také na osvojování, upevňování a podrobení informací kritické analýze.

7.2.1 Multimediální nástroje a multisenzorické učení⁵⁹

Používání multimédií ve výuce podporuje kritické a analytické myšlení a rozvíjí kompetence k řešení problémů. Vědomosti nejsou cílem vzdělávání, nýbrž prostředkem k řešení problémů a motivací k celoživotnímu učení. Multimediální učení rovněž podporuje multisenzorické učení, tedy učení se zapojením několika smyslů zároveň. Multisenzorický (neboli multisenzoriální) přístup může dokonce pomoci zefektivnit vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení, lze jej totiž zařadit v hodinách speciálně pedagogické péče, stejně jako při výuce v heterogenní třídě.⁶⁰

Tabulka 6: Tradiční přístup (nahore) vs. Multimediální přístup (dole)⁶¹

⁵⁸ NAMITHA, C. V., pozn. 34, s. 40.

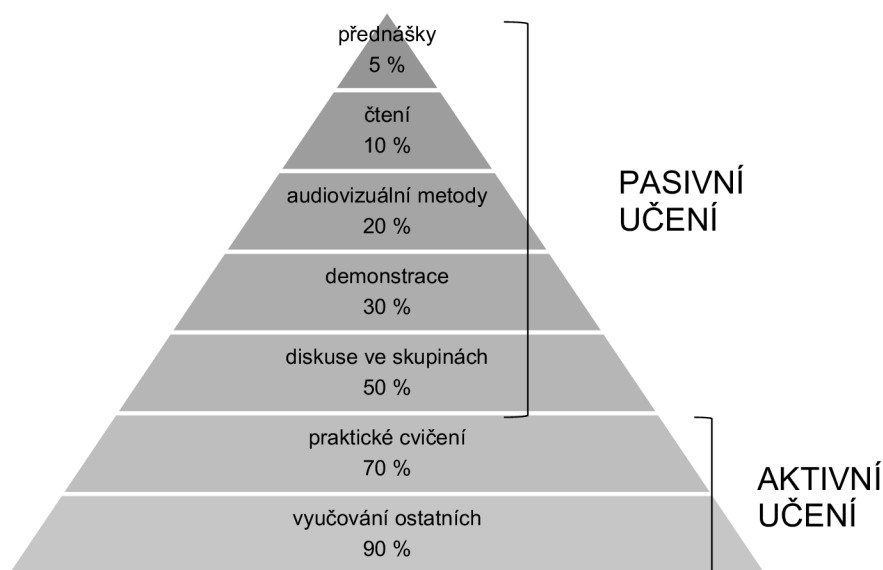
⁵⁹ NAMITHA, C. V., pozn. 34, s. 40.

⁶⁰ RVP. Multisenzorický přístup: DIGIFOLIO. *Metodický portál RVP.cz* [online]. Národní pedagogický institut České republiky, 2023 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=15514>.

⁶¹ NAMITHA, C. V., pozn. 34, s. 40.

7.3 Aktivita vs. pasivita žáků

Benefity kombinování způsobů učení a apelování na aktivitu studentů znázornil už v roce 1992 Shapiro ve své *Pyramidě učení*. Ta zobrazuje efektivitu jednotlivých způsobů zapamatování informací. Průzkumy ukazují, že zatímco efektivita pasivních způsobů učení (prvních 5 hodních dílů pyramidy) je od 10 do 50 %, způsoby vyžadující vlastní aktivitu žáka, jako jsou praktická cvičení nebo vysvětlování ostatním, jsou mnohem efektivnější (70–90 %).

Obrázek 3: Pyramida učení (SHAPIRO, S., 1992, in Kalhous, Obst, 2002)

7.4 Digitální kompetence

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2021 připravilo dokumenty pozměňující pojetí a cíle základního vzdělávání a klíčové kompetence ukotvené v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání* (RVP ZV). V současné době probíhá rozšíření vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie (ICT), která byla po dobu čtrnácti let nezměněna, o nové poznatky. „Byla připravena koncepce rozvoje digitální gramotnosti a informatického myšlení a navržen nový vzdělávací obsah pro vzdělávací obor Informatika i revidovaný obsah rozvoje digitálních kompetencí dětí a žáků.“⁶²

Přibyl nový cíl základního vzdělávání: „pomáhat žákům orientovat se v digitálním prostředí a vést je k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase i při zapojování do

⁶² RVP v oblasti Informatiky a ICT: Národní pedagogický institut. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/revize-rvp-ict.html>.

*společnosti a občanského života*⁶³ a jedna klíčová kompetence – kompetence digitální.

Na tuto změnu bude nutné reagovat nejen v rámci předmětu Informatika, nýbrž celkově, napříč předměty a vzdělávacími oblastmi. Moderní didaktické metody, a zejména ty zaměřené na rozvoj digitálních kompetencí, se tak stanou nezbytnou a standardní součástí portfolia učitelů a škol.

Nezbytnou součástí digitalizace ve vzdělávání budou tyto oblasti⁶⁴:

1. materiální podpora pro zavádění technologií a inovací – hardware, software, infrastruktura a údržba
2. zajištění podpory digitální gramotnosti všech žáků a prevence „digitální propasti“ – hrozba tzv. „digitálního vyloučení“ žáků bez přístupu k technologiím nebo internetu musí být ošetřena pomocí nediskriminačního přístupu ke vzdělávání a vytvořením podmínek pro zvyšování úrovně digitálních kompetencí všech žáků
3. plošná integrace digitálních technologií – využívání digitálních nástrojů se nebude omezovat na informatiku a blízké oblasti, ale stane se integrální součástí celé výuky
4. podpora digitální kompetence všech pedagogů – bude kladen důraz na posilování digitálních kompetencí pedagogů, a to jak v rámci vysokoškolského studia, tak následně v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, podporován bude také mentoring a sdílení dobré praxe mezi učiteli

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ FRYČ, J., pozn. 50.

7.5 Inovace v občanském vzdělávání

„Cílem občanského vzdělávání je vybavit občana kompetencemi potřebnými pro zodpovědný život v demokratické společnosti, tedy dovednostmi i znalostmi k zastávání a prosazování demokratických hodnot a postojů, ochraně lidských práv a rozvoje občanské soudržnosti. Občanské vzdělávání má lidi vést k vzájemnému respektu a toleranci, ke kritickému myšlení a k aktivnímu zájmu o věci veřejné a život kolem sebe.“⁶⁵

7.5.1 Cíle inovací v občanském vzdělávání

Cílem inovací v občanském vzdělávání je:⁶⁶

1. podpora rozvoje občanských kompetencí, což zahrnuje schopnost účinně komunikovat s ostatními v zájmu ochrany lidských práv, udržitelného rozvoje a prevence sociálně patologických jevů
2. rozvoj kritického myšlení, schopnosti řešit problémy, účastnit se rozhodování na místní až mezinárodní úrovni a schopnost pracovat s médii
3. promítnutí principů udržitelného rozvoje a zohlednění propojenosti ekonomických, sociálních a environmentálních hledisek v tématech jako změny klimatu, lidská práva, genderová rovnost, tolerance, kultura míru a nenásilí, občanství, kulturní rozmanitost

7.5.2 Rozvoj participace a autonomie⁶⁷

Ze všech zemí OECD chodí do školy české děti nejméně rády. S tím souvisí také rizikové chování žáků jako jsou špatné vztahy se spolužáky, přestupky vůči školnímu řádu, šikana a kyberšikana. MŠMT se proto rozhodlo klást důraz na oblast psychohygieny, která byla dosud opomíjena. Prostředkem má být rozvíjení funkčního sociálního chování žáků, vytvoření podmínek k rozvoji tohoto chování, ale také participace žáků na výběru způsobu vzdělávání, nikoliv jen formální zapojení například v rámci žakovského parlamentu pořádajícího školní akce. Také je potřeba rozvíjet otevřenou komunikaci a participaci rodičů na směřování školy. Podporována tedy bude i činnost školských rad a bude kladen důraz na efektivní využívání tohoto institutu.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

8. Současné trendy v oblasti výuky VKO

Význam Výchovy k občanství pro výchovu budoucích generací je s ohledem na měnící se společenské prostředí klíčový. Podle nejnovějších poznatků je občanské vzdělávání stěžejním prostředkem k rozvoji sociálních a občanských kompetencí žáků a pro jejich aktivní účast v demokratické společnosti.⁶⁸ Zároveň je však potřeba řešit výzvy, které s sebou výuka VKO přináší. V současnosti se například často hovoří o tom, jak zvýšit efektivitu výuky, jak žáky přimět se aktivně zapojit, ale diskutuje se i o tom, jakým způsobem lze motivovat učitele k využívání nových metod a přístupů.

8.1 Doporučení v oblasti občanského vzdělávání

Z praxe i *Doporučení v oblasti občanského vzdělávání Expertního panelu pro revize RVP ZV* vyplývá, že se české školství aktuálně potýká v oblasti občanského vzdělávání se zásadním problémem. Existuje totiž rozpor mezi vysokým očekáváním od této oblasti a realitou, kdy není občanskému vzdělávání věnován dostatek prostoru.⁶⁹ Doporučení zpracované zástupci *Centra občanského vzdělávání a Centra pro demokratické učení* proto přicházejí s obecnými i specifickými doporučeními pro revizi kurikula, přičemž jako hlavní argument pro „reformu“ občanského vzdělávání uvádí zejména tyto nedostatky:⁷⁰

- oblasti občanského vzdělávání je navzdory plánům vycházejícím ze *Strategie 2030+* stále věnován neadekvátně malý prostor
- časová dotace pro vzdělávací oblast Člověk a společnost (VKO a dějepis) na 2. stupni ZŠ, která bude navíc od roku 2024 snížena z jedenácti na deset hodin, je nedostačující
- prestiž oblasti nejen z pohledu ředitelů škol je nízká
- neaprobovanost učitelů souvisejících předmětů a malá podpora těch, kteří se této oblasti věnují
- absence základních vstupních dat (ČR se do Mezinárodní studie občanské výchovy ICCS zapojila naposledy v roce 2009)
- absence systematických příležitostí pro utváření občanských kompetencí žáků

⁶⁸ FRYČ, J., pozn. 50.

⁶⁹ HORÁK, P. a Tomáš HAZLBAUER, pozn. 25.

⁷⁰ Tamtéž.

Hlavní problém pak na základě nedostatků uvedených výše dokument definuje jako fakt, že „vzdělávací systém (jehož jsou školy součástí) není a nemůže být v praxi schopný sehrát roli a splnit úkoly, které od něho zákon, strategie i společnost očekává.“⁷¹

8.2 Příklady z praxe

Pokud má VKO naplňovat své cíle, tedy pokud chceme, aby se žáci kriticky zamýšleli nad svým jednáním, ale i nad svou pozicí ve společnosti, musíme jim pro to ve škole vytvořit vhodné podmínky a bezpečné prostředí. Jedn hodinová týdenní časová dotace občanské výchovy na většině základních škol k tomu zpravidla nestačí, ale občanská výchova rozhodně není jediným předmětem, kde lze hodnoty jako sebevědomí, občanské povědomí, solidarita, sounáležitost a tolerance budovat způsobem, který bude žákům blízký, atraktivní a tudíž efektivní. Příkladem z praxe jsou například celoškolské projekty či projektové dny, v rámci kterých je možné průřezově pracovat i s tématy VKO. Důležité cíle vzdělávání lze rovněž dále naplňovat v rámci mimoškolních či dobrovolných aktivit žáků, jako jsou například žákovské parlamenty. Jedná se o *“propracovaný a komplexní vzdělávací nástroj, který dokáže mladé lidi ve školách připravovat na reálný občanský život, čímž notně posiluje – věřte nebo ne – demokracii.”*⁷² Je však zásadní, aby mezi vzdělávacími cíli a kompetencemi existoval skutečný soulad ukotvený v kurikulu. Pokud budou cíle základního vzdělávání v RVP ZV více odrážet ty obecné cíle vzdělávání dle školského zákona, které se vztahují k formování demokratického občana, může být pro školská zařízení snazší tyto kompetence rozvíjet a soustředit se na zajištění adekvátního prostoru pro oblast občanského vzdělávání obecně.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Centrum pro demokratické učení. *Centrum pro demokratické učení* [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://cedu.cz/co-je-zakovsky-parlament>.

EMPIRICKÁ ČÁST

9. Vybrané výukové metody pro VKO

Praktická část této práce obsahuje 5 metodických námětů pro oblast „Člověk jako jedinec“. Jedná se o několik vybraných možností, jak volit dílčí témata pro tento celek a jak s tématy v něm obsaženými pracovat za účelem rozvíjení klíčových kompetencí (zejména těch digitálních), aktivního zapojení žáků a efektivního dosahování očekávaných výstupů. Vzhledem k rozsahu této práce není reálné obsáhnout kompletní učivo, nicméně náměty v této práci publikované zohledňují a mají za cíl naplňovat všechny čtyři klíčové kompetence stanovené pro oblast „Člověk jako jedinec“ a představují širokou škálu k tomu vhodných výukových metod, které lze navíc aplikovat i pro další témata.

9.1 Metodika výběru výukových metod

Metody byly vybrány na základě následujících kritérií seřazených dle důležitosti sestupně:

1. **vhodnost pro oblast „Člověk jako jedinec“** – jedná se o specifickou oblast zaměřenou na podobnosti a odlišnosti lidí, osobnost, charakter a vnitřní svět člověka, tudíž je nezbytné, aby vybrané metody respektovaly individualitu každého studenta a byly přínosné k vytváření bezpečného prostředí pro osobnostní rozvoj žáků
2. **rozvoj digitálních kompetencí žáků** – metody použité v námětech byly modifikovány tak, aby aktivně přispívaly k rozvíjení digitálních kompetencí žáků a reagovaly tak na požadavky nejnovějšího Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (2021)
3. **začlenění moderních výukových metod** – aby byly náměty inspirativními a originálními příklady, kromě klasických výukových metod hrají v námětech významnou roli také metody inovativní
4. **použitelnost pro různorodé kolektivy** – inkluzivní vzdělávání je pro přípravu učitele každodenní výzvou, náměty proto staví na způsobech práce, které umožňují snadnou individualizaci a diferenciaci učiva a metod výuky tak, aby byly vhodné pro kolektivy se širokým spektrem žáků od těch se sníženými očekávanými výstupy, přes žáky s podpurnými opatřeními různých stupňů, až po žáky mimořádně nadané

5. **osvědčení v praxi** – pro účel této práce byly náměty pilotovány na II. stupni základní školy v Raspenavě a ke zveřejnění byly vybrány ty, které se setkaly s největším úspěchem u žáků, některé zároveň úspěšně odzkoušel jiný vyučující předmětu VKO (za účelem ověření srozumitelnosti metodických námětů pro učitele, který není jejich autorem)

9.2 Popis vybraných výukových metod

Metody, které se objevují v inspirativních návrzích na realizaci oblasti „Člověk jako jedinec“ byly čerpány z různorodých publikací českých i zahraničních autorů. Aplikovány zde byly poznatky nejen didaktické, ale vzhledem ke specifickým vzdělávací oblasti i poznatky psychologické. Ve většině případů byly pro účely empirické části práce metody významně modifikovány, případně se pro ně již existující metody či aktivity staly jen inspirací a zde publikované náměty jsou vlastním výtvorem autorky práce. Vzhledem k nepřehlednému množství výukových metod a aktivit, které v současné době existují, a několika různým názvům pro jednu a tutéž metodu, jsou přesná kategorizace či původní inspirační zdroj mnohdy nezjistitelné, nicméně pokud je to možné a autorka si je podobnosti vědoma, původní zdroje jsou v námětech uvedeny. Autorka rovněž pro některé metody používá vlastní pracovní názvy, které nemusí vždy stoprocentně korespondovat s jinými zdroji.

9.2.1 Intuitivní poslech

Tato výuková metoda typicky používaná při výuce hudební výchovy najde své uplatnění i v jiných, zejména naukových, předmětech a výchovách. Jedná se o způsob poslechu hudby, „*kteřý využívá bezprostředního, přímého působení díla na žáky a bezděčně vyvolává představy mimohudebního charakteru.*“⁷³ Doprovod v podobě videoklipu může navíc posluchači pomoci překonat jazykovou bariéru a porozumět hlavnímu sdělení cizojazyčné skladby i bez detailního pochopení textu písně.

⁷³ PINTZKEROVÁ, S. *Ukázka práce s poslechovou skladbou* [online]. [cit. 2023-06-09] Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/wmus/souteze/veda/janacek/html/pintzkerova/pintzkerova.html>.

9.2.2 Brainwriting (online)

Brainwriting je variantou oblíbeného brainstormingu. Tato psaná forma se využívá zejména v marketingu v rámci projektového plánování. Nicméně, zaznamenání nápadů tímto způsobem může být užitečné i ve školním prostředí. Jedná se o tzv. „burzu nápadů“, ve které se nejprve sesbírá co největší množství nápadů a ty se následně podrobují analýze a syntéze. Brainwriting je metoda užitečná hlavně při problémovém vyučování, kdy je cílem získat co největší množství možných řešení, přičemž účastníci se mohou svými nápady navzájem inspirovat. Nápady mohou být navíc oproti brainstormingu sdíleny i anonymně, díky čemuž se zapojení žáci mohou oprostít od toho, kdo s daným nápadem přišel a více se soustředit na rozvíjení tohoto nápadu. Na začátku je stanoven časový limit a učitel funguje jako facilitátor. Představí žákům téma a první tři návrhy řešení napsané na papíře. Papír položí na stůl, kam své návrhy nosí i žáci. Každý z nich přijde rovněž se třemi návrhy a bere si jiný papír s návrhy spolužáka, které si přečte a přidá své komentáře či další možnosti. Aktivita končí vypršením časového limitu. Následuje společné procházení návrhů a jejich upřesňování zatímco je učitel či pověřený žák píše na tabuli. V online variantě lze pracovat v předem připraveném prostředí (např. Canva či Google Jamboard).

9.2.3 Rešerše

Rešerše je soupis literatury k vybranému tématu (rešerše dokumentografická), případně soupis vyhledaných informací (rešerše faktografická)⁷⁴. Ve školním prostředí se často využívá rešerše faktografické a vyhledaná fakta jsou zpravidla východiskem pro přípravu prezentace, referátu či jiného výstupu k zadanému tématu. Rešerši zdrojů žáci zpravidla provádí na internetu, k čemuž je základním požadavkem schopnost vhodně volit klíčová slova pro vyhledávání co nejvhodnějších a dostatečně přesných zdrojů či informací. Kromě tréninku vyhledávání pomocí fulltextových vyhledavačů (Google, Seznam apod.) je vhodné žáky již od raného věku seznamovat i s dalšími vhodnými zdroji pramenů jako jsou knihovny či elektronické databáze.

⁷⁴ Wikisofia. Rešerše [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Rešerše>.

9.2.4 K-W-L chart

Metoda K-W-L tabulky umožňuje organizování vědomostí žáků. Studenti mohou rozčlenit své poznatky například při čtení textů nebo při upevňování nového učiva. Příprava není složitá, žáci si připraví tabulku o třech sloupcích (nebo jim je poskytnuta vytištěná či v online prostředí). Sloupce jsou nadepsány: KNOW (z angl. „vědět“ – co už vím), WANT (z angl. „chtít“ – co se chci dozvědět), LEARN (z angl. „naučit se“ – co jsem se naučil). Strategie rozčlenění vědomostí do těchto tří oddílů umožňuje žákům přesně zacílit oblasti, ve kterých jsou si jistí (KNOW), ty, ve kterých se potřebují rozvíjet (W) a zároveň monitorovat svůj pokrok prostřednictvím třetího sloupce (LEARN). Metoda K-W-L využívá aktivizace již známého učiva při osvojování nových vědomostí, což je pro efektivní učení esenciální.

9.2.5 Diskuse, diskusní kruh

Diskuse spadá mezi slovní dialogické metody. Slouží k výměně názorů mezi diskutujícími, případně k tomu, aby skupina dospěla ke shodě. Na rozdíl od debaty žáci do diskuse nevstupují s předem danými názory na určitou problematiku a není cílem tyto názory obhájit. Žáci se diskusí učí jasně formulovat své myšlenky a názory, obhajovat je argumenty založenými na faktech, naslouchat ostatním, porovnávat, klást otázky apod. Větší skupiny je vhodné pro diskuse rozdělit do menších. Učitel během diskuse funguje jako moderátor – reguluje diskusi, usměrňuje ji kýženým směrem, pomáhá jednotlivým skupinám dopracovat se k cíli, který si stanovily, parafrázuje a shrnuje myšlenky, které dosud v diskusi zazněly. Učitel může diskusi propojit s tzv. Sokratovskými dialogy a dovést tak otázkami žáky k oddělení faktů od představ a pocitů a samostatnému nalezení „nejlepších“ způsobů řešení. Učitel nakonec diskusi uzavírá a společně se žáky reflektuje.

9.2.6 Kreativní hodinka

Kreativní hodinka je pracovní název postupu, který autorka této práce používá pro přístupy, kterými se snaží v žácích probudit, podchytit a rozdmýchat kreativní uvažování a vyjadřování. Inspirací pro tento přístup se stala doporučení „Aktivního učitele“ Lukáše Heřmana⁷⁵, na jehož workshopu často chyběla jasně stanovená pravidla hry či aktivity, nebyly přesně vymezeny postupy ani výstupy, ke kterým se měli účastníci dohodnout. Tento přístup se po odzkoušení ve vyučování osvědčil jako účinný

⁷⁵ Více informací viz <https://aktivniucitel.cz/>.

k podněcování žákovské iniciativy. Ukázalo se, že povzbuzuje nejen aktivitu, ale i sebevědomí žáků, umožňuje rozsáhlou diferenciaci a pozitivně narušuje jednosměrnou pedagogickou interakci učitel – žáci. Žáci zpravidla pracují ve skupinách a učitel funguje jako neutrální osoba, facilitátor. Na tuto pozici lze rovněž delegovat vybraného žáka, který může napomáhat bezproblémovému průběhu aktivity, avšak bez hodnocení či zasahování do obsahu děl žáků, což jsou pravidla, která platí i pro facilitátora-učitele.⁷⁶

9.2.7 Didaktická hra

Didaktické hry jsou hry záměrně vytvořené pro účel vzdělávání. Jejich cílem je rozvoj kognitivních procesů, vědomostí a duševních schopností.⁷⁷ Jedná se o tzv. „učení hrou“, se kterým experimentoval prostřednictvím svého díla „Schola ludus“ (Škola hrou) už J. A. Komenský v 17. století, nicméně větší prostor ve školním prostředí hry dostaly až v 19. století⁷⁸ a během století dvacátého díky tzv. „obratu k dítěti“, kdy bylo prosazováno, aby byl dětem ponecháván prostor pro vlastní vůli, poznání, usuzování a rozvoj.⁷⁹

9.2.8 Volné psaní⁸⁰

Volné psaní spadá mezi brainstormingové metody. Během stanoveného limitu žáci celými větami zapisují své myšlenky k danému tématu. Metoda je užitečná jak v evokační části hodiny, kdy umožňuje žákům zaktivizovat své stávající vědomosti, tak při závěrečné reflexi hodiny či tématu, kde mohou prostřednictvím volného psaní vyjádřit své názory či postřehy k dané problematice. Při volném psaní není důležité kontrolovat napsaný text ani prezentovat jeho úplné znění. Žáci mohou text odevzdávat učiteli, číst jeho úryvek, podtrhnout učiteli jen podle nich nejdůležitější či nejpodatřenější část, či výsledek revidovat a použít ho do svého portfolia. Pokud aktivita probíhá na počítači, užitečným pomocníkem jsou volně dostupné online aplikace na počítání počtu napsaných slov.

⁷⁶ NPI ČR. Škola kreativních technik I - Průvodce [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUC/8393/SKOLA-KREATIVNICH-TECHNIK-I---PRUVODCE.html>

⁷⁷ NPI ČR. Didaktická hra a její význam ve vyučování [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html>

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ KEYOVÁ, E. in HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0, s. 33.

⁸⁰ NPI ČR. Volné psaní. In: Pedagogický lexikon [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Voln%C3%A9_psan%C3%AD.

9.2.9 Myšlenková mapa

Myšlenková mapa je nástrojem kombinujícím graficky rozčleněný text a vizuální přílohy spolu s vyznačením souvislostí mezi jednotlivými pojmy.⁸¹ Grafické znázornění souvislostí učiva umožňuje snazší učení, analýzu tématu či pochopení návaznosti jednotlivých součástí mapy. Ve středu tabule či papíru je napsán hlavní, zastřešující pojem či námět. Následují hlavní podtémata, která mohou být ještě dále členěna, zvýrazňována různými druhy písma či barevně. Zpočátku je dobré žáky inspirovat přesnější ukázkou myšlenkové mapy, nicméně pokud si na tento postup zápisu učiva zvyknou, vytvoří si svůj osobní styl tvorby myšlenkových map, ve kterém se nejlépe vyznají oni sami. Myšlenkové mapy se hodí pro jazykovou výuku, historické události a souvislosti, gramatické jevy, poznatky k tématu diskuse apod. Zároveň umožňují utřídění získaných či vyzkoumaných informací v reflektivní části hodiny.

9.2.10 Vizualizace

Vizualizace je původně terapeutickou technikou umožňující naplňování lidského potenciálu. V přeneseném významu je ale v didaktických námětech této práce vizualizace použita jako způsob zamyšlení a zhmotnění abstraktních představ o sobě samém. Například ve čtvrtém námětu jsou prostřednictvím čtyřstupňové škály a návodných otázek žáci dováděni k uvědomění si svých silných stránek a přemýšlení nad tím, co mohou oni osobně udělat pro to, aby se políčka s lidskými vlastnostmi původně zařazenými do posledních dvou sloupců (tzn. žáci se takoví spíše nevnímají nebo se tak nevnímají vůbec) přesunula do prvních dvou sloupců, kde jsou vlastnosti, které žáci vnímají jako své osvojené či částečně osvojené silné stránky.

⁸¹ NPI ČR. Myšlenkové mapy [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://dum.rvp.cz/materialy/myslenkove-mapy.html>.

9.2.11 Brainstorming⁸²

Brainstorming je metodou, která umožňuje analýzu problémů či úkolů, navrhování možných řešení, formulaci názorů na dané téma či pojmenování problémů. Zásadami brainstormingu jsou:

- a) *„Žádný nápad nesmí být kritizován nebo okamžitě zamítnut*
- b) *Podpora naprosté volnosti*
- c) *Soustředění na maximální množství získaných nápadů*
- d) *Zápis i opakujících se nápadů“*

Učitel funguje jako facilitátor a zapisuje všechny návrhy žáků na tabuli nebo flipchartový papír, případně v online prostředí. Brainstorming je doplňkovou metodou pro diskusi žáků nad daným tématem. V závěru je vhodné nápady seskupit do tematických celků a podrobit je hodnocení. Z několika možností poté postupně docházíme k několika málo nejlepším způsobům řešení, tedy těm, které jsou snadno a rychle uskutečnitelné.

9.2.12 Jamboard

Jamboard není metodou sama osobě. Jedná se o digitální tabuli pro spolupráci (Collaborative Digital Whiteboard) v online rozhraní, ve kterém se pracuje určitým způsobem – je možné sem vkládat text či „lepící lístečky“. Aplikace umožňuje vytváření několika paralelních tabulí (například jedna pro jednoho žáka či skupinu), na které mohou díky sdílení zapisovat své myšlenky všichni žáci. Učitel může žákům pro jejich práci předem připravit zadání a Jamboard tak poslouží jako prostor pro jeho zpracování za účelem vzájemné inspirace pracemi ostatních spolužáků. Žáci mohou své nápady v reálném čase zapisovat i na jednu společnou tabuli, kterou učitel promítá a komentuje. Příkladem aktivit, které lze prostřednictvím Jamboardu realizovat jsou myšlenkové mapy, brainwriting, volné psaní a další.

9.2.13 Audionahrávka

Zaznamenání zvuku je účinnou metodou pro samostatné i kontrolované učení žáků. Nejen v jazykové výuce, ale i v ostatních předmětech může být záznam rozhovoru či monologu velmi užitečný pro zpětnou vazbu učitele i žáků samotných. Záznam zvuku umožňuje se k výkonu žáka vrátit později či sledovat jeho pokrok v určité oblasti. Metoda slouží rovněž k získání sebevědomí před vystupováním před publikem. V této

⁸² NPI ČR. Brainstorming [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanky/download-attachment?file_id=7353.

práci byla metoda audionahrávky použita k rozvoji digitálních a komunikačních kompetencí žáků, k tréninku práce s hlasem a intonace.

9.2.14 Grafika

V rámci mezipředmětových vztahů je dobré žákům poskytovat možnost uplatňovat poznatky získané v jiných hodinách (tady konkrétně z hodin výtvarné výchovy) i v ostatních hodinách. Pro výuku VKO se zejména hodí možnosti kreativně ztvárnit a prezentovat důležitá témata. Využitím výpočetní techniky navíc u žáků rozvíjíme již nabyté dovednosti o novou, digitální, úroveň. V naukových předmětech tímto způsobem můžeme motivovat nejen žáky umělecky založené – reálné uplatnění metod z estetických předmětů jako jsou hudební či výtvarná výchova má pozitivní vliv na kreativní vyjadřování žáků.

9.2.15 Komunitní kruh⁸³

Jak již název napovídá, pro metodu komunitního kruhu volíme uspořádání třídy do kruhu. Účastníky jsou žáci a učitel – moderátor. Cílem tohoto přístupu je *„rozvoj vztahů, soudržnosti, pocitu sounáležitosti a přijetí pro každého žáka, rozvoj emocionality, vytváření bezpečného klimatu třídy.“*⁸⁴ V komunitním kruhu jsou stanovena základní pravidla pro bezpečné prostředí: pravidlo naslouchání, právo nemluvit, pravidlo úcty a pravidlo diskrétnosti. Učitel položí otázku či otázky a žáci si předávají slovo v odpovídání (pro udržení kázně – neskákání do řeči – lze použít předmět sloužící jako pomyslný „mikrofon“). Je možné postupovat dokola nebo může žák, který domluvil, předmět nabídnout ostatním a ujme se ho dobrovolník. V komunitním kruhu se často řeší otázky pocitů, možnosti jednání v konkrétní situaci, osvojeného učiva, představivosti apod. Na rozdíl od diskusního kruhu není cílem komentovat názory ostatních nebo dospět ke shodě.

9.2.16 Lovec lidí⁸⁵

„Lovec lidí“ je krátká didaktická hra obvykle sloužící k sociálnímu rozvoji třídy. Jedná se o obměnu oblíbené hry „Místa si vymění ti, kdo...“, která funguje na podobném principu. Hra „Lovec lidí“ je často zařazována na harmonizačních pobytech či při

⁸³ NPI ČR. Komunitní kruh. In: Pedagogický lexikon [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Komunitn%C3%AD_kruh.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ NPI ČR. Komunitní kruh [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2415/AKTIVITY-NA-PODPORU-OSV---SOCIALNI-ROZVOJ.html>.

jiných stmelovacích příležitostech. Žákům pracujícím samostatně či ve skupinách jsou zadány charakteristiky nebo zkušenosti lidí, které mají mezi svými spolužáky najít, např. „Najdi někoho, kdo už někdy byl v Praze.“ Hra končí nalezením dostatečného množství „úlovků“. Následuje reflexe, ve které žáci prezentují ostatním své úlovky a je možné doplnění či zpřesnění zjištěných informací. Hra má velký význam nejen při seznamování či řešení konfliktů a problémových situací, ale hodí se i pro rozvoj komunikačních a kooperačních kompetencí.

9.2.17 Balík došlé pošty (online)

„Balík došlé pošty“ je aktivitou simulující práci pracovníka vyřizujícího došlou korespondenci. Ten musí poštu pročíst, roztřídit, delegovat či vyřídit. Pro účely pátého metodického námětu v této práci byla tato metoda pozměněna pro práci v online rozhraní (e-mailu) a zjednodušena. Obecně mohou žáci pracovat s menším či větším množstvím doručených, případně odeslaných, emailů, přeposílat si je, dělat si poznámky, organizovat si diář či se domlouvat na řešení úkolů či problémů vyplývajících z došlých emailů. Metoda je vhodná pro modelové situace či problémové vyučování. Pozitivem augmentace této metody pro online prostředí je její větší aktuálnost pro dnešního žáka a tudíž i jeho vnitřní motivace pro práci s tímto nástrojem.

10. Metodické náměty

Tato kapitola představuje pět poměrně rozsáhlých námětů do hodin VKO, případně jiných souvisejících předmětů. Náměty jsou koncipované tak, aby na sebe jednotlivé aktivity navazovaly, nicméně je lze i rozdělovat či vybírat jen ty aktivity, které se hodí do konceptu výuky v rámci konkrétního předmětu na dané škole. Cílem námětů je:

- představit moderní metody nebo metody klasické použité nezvyklým způsobem nebo jinak inovované pro aktuální cíl vyučovací jednotky nebo její části
- rozšířit doporučené očekávané výstupy nad rámec jejich kategorií dle Bloomovy taxonomie tak, aby docházelo k realizaci cílů co nejvyšší možné kognitivní úrovně

Rozložení témat do jednotlivých ročníků je individuální a závisí na ŠVP jednotlivých škol, jedná se tedy pouze o doporučený ročník realizace konkrétního tematického okruhu či jeho části na základě rozboru RVP ZV pro oblast Výchova k občanství.

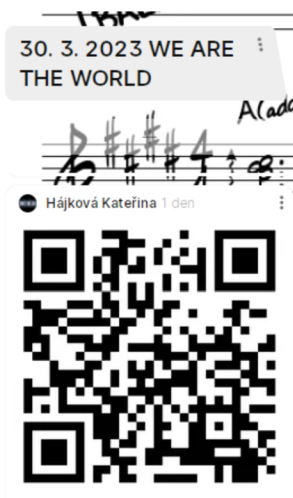
10.1 Metodický námět č. 1 – We are the world

<h1>We are the world</h1>	
<i>Téma</i> Kulturní rozmanitost	<i>Cílová skupina</i> 8.–9. ročník ZŠ
<i>Učivo</i> Sociální hodnoty, vlastnosti, lidství, solidarita, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých, podobnosti a odlišnosti lidí	<i>Cíle</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák vyjádří názor, jaké hodnoty a vlastnosti souvisí s myšlenkou světa jako společenství sobě rovnocenných lidí • Žák aktivně vyhledává zdroje informací o odlišných kulturách a problémech jiných společností • Žák kriticky hodnotí své počínání spojené s hodnocením sebe sama i ostatních lidí a s vlastním počínáním • Žák prostřednictvím kreativní tvorby vyjádří důležitost tolerance a solidarity nejen mezi lidmi z odlišných kulturních prostředí
<i>Očekávané výstupy</i> VO-9-2-01 Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života VO-9-1-05 Žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám (vzdělávací obor Člověk ve společnosti)	
<i>Průřezová témata</i> Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova, Etická výchova	
<i>Rozvíjené klíčové kompetence</i> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetence k učení • Kompetence k řešení problémů 	<i>Specifikace digitálních kompetencí</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák získává, vyhledává, kriticky posuzuje, spravuje a sdílí data, informace a digitální obsah, k tomu volí postupy, způsoby a prostředky, které odpovídají konkrétní situaci a účelu

<ul style="list-style-type: none"> • Kompetence komunikativní • Kompetence sociální a personální • Kompetence digitální 	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vytváří a upravuje digitální obsah, kombinuje různé formáty, vyjadřuje se za pomoci digitálních prostředků <p><i>Uzpůsobení dle modelu SAMR</i></p> <p>Augmentace – nahrazení způsobu práce včetně rozšíření o nové funkce (společný výstup z brainwritingu, sdílení multimediálního obsahu, zpětná vazba mezi spolužáky, okamžitá zpětná vazba učitele na brainwriting jednotlivců/skupin)</p>
<p><i>Výukové metody a aktivity</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivní poslech • Brainwriting (online) • Rešerše • K-W-L chart • Diskuse • Kreativní hodinka 	<p><i>Organizační formy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostatná práce • Partnerská výuka • Individualizovaná výuka • Skupinová práce • Kooperativní výuka
<p><i>Pomůcky</i></p> <p>Laptop, dataprojektor, text, překlad a videoklip písně „We are the world“, papíry A3, psací potřeby, mobilní zařízení (telefony/ tablety), počítače, online aplikace: Padlet, Canva / Google Jamboard</p>	
<p><i>Časová dotace</i></p> <p>2 vyučovací hodiny, ideálně na sebe navazující</p>	<p><i>Zdroje</i></p> <p>https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/jackson-michael/we-are-the-world-246115</p>

Průběh

EVOKACE – 15 minut, individuální práce/partnerská výuka

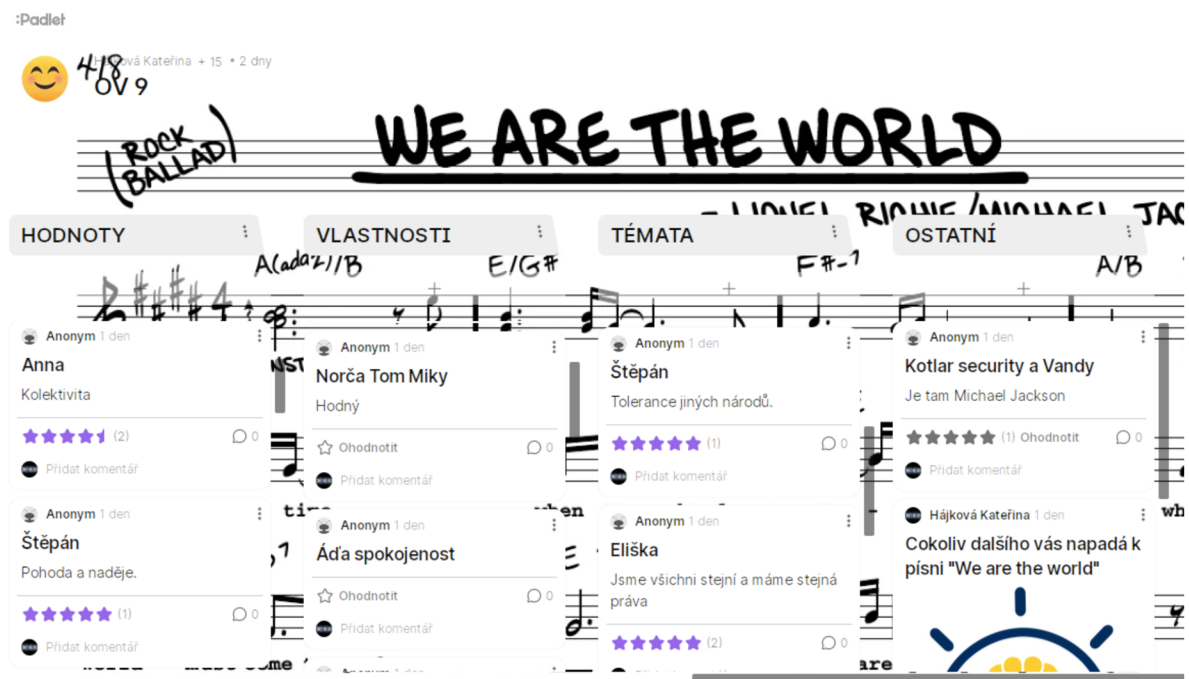

AKTIVNÍ POSLECH, BRAINWRITING

Učitel žákům záměrně nesděluje téma hodiny či tematického celku. V závislosti na počtu mobilních zařízení/tabletů ve třídě žáci pracují buď samostatně nebo ve dvojicích.* Učitel promítne žákům nástěnku v aplikaci Padlet, která je předem připravena k zapisování myšlenek žáků. Žáci dostanou za úkol naskenovat z tabule QR kód pro přístup do Padletu třídy.

Obrázek 4: QR kód pro přístup k Padletu

* Zde je prostor pro individualizaci. Tato úvodní aktivita nutně nevyžaduje spolupráci. Pokud je dostatek mobilních zařízení, žáci mohou způsob práce volit do jisté míry sami dle vlastního uvážení (někdo bude raději pracovat sám a nikým nerušen, jiní zase svoji volbu rádi porovnejí se spolužákem než ji zveřejní na nástěnce). Důležité je bezpečné prostředí v třídním kolektivu, aby se žáci nebáli být vážní a otevření.

Obrázek 5: Příklad realizace v prostředí aplikace Padlet (zdroj: autorka práce)

Učitel žákům rozdává text písně „We are the world“ s překladem a sdělí jim, že jejich úkolem je aktivně poslouchat (případně si přečíst překlad) a zaznamenávat své myšlenky pomocí telefonu/tabletu do konkrétních kategorií: **HODNOTY**, které mě napadají při poslechu písně, **VLASTNOSTI**, které mě napadají, **TÉMATA**, o kterých nejspíš budeme hovořit a do sekce **OSTATNÍ** žáci zapisují cokoliv dalšího je k písni napadne. Časový limit pro zápis myšlenek je roven stopáži písně – 7 minut. Učitel může k jednotlivým příspěvkům ještě během poslechu přidávat hodnocení. Padlet podporuje různé škály, osvědčilo se hodnocení 0 až 5 hvězdiček, které dává žákům okamžitou a srozumitelnou zpětnou vazbu. V případě potřeby něco dovysvětlit učitel přidává i komentáře nebo komentuje nahlas po skončení poslechu.

UVĚDOMĚNÍ – 60 minut, skupinová práce, kooperativní výuka, samostatná práce

VOLNÁ REŠERŠE INFORMACÍ A K-W-L CHART

Na základě oddílu „**TÉMATA**“ z předchozí aktivity žáci ve skupinách po 3-4 žácích (možno náhodně rozdělit algoritmem⁸⁶) vyhledávají na internetu informace, které jim chybí k pochopení kontextu a významu písně. Jedná se o volnou rešerši, kdy není potřeba žákům zadávat konkrétní úkoly či otázky, ke kterým mají hledat odpovědi na internetu.* Jednoduše si dohledají to, co je zajímavé. Své poznatky sdílí ostatním prostřednictvím metody „K-W-L chart“ v aplikaci Canva, Google Jamboard či v podobném rozhraní, které napodobuje školní tabuli v online prostředí (oproti zapisování na klasickou tabuli ve třídě je možné sem vkládat nalezené odkazy, obrázky a jiný multimediální obsah).

Žáci postupně zapisují, co už vědí (K = know), co se chtějí dozvědět (W = want) a co se naučili (L = learnt). Mohou pracovat každý na svém počítači, ale kooperativně (tzn. v jednom souboru, kam vkládají své poznatky a diskutují je). Následuje společná reflexe aktivity.

⁸⁶ Dostupné např. zde <https://flippity.net/RandomNamePicker.htm>

* Slabším žákům či žákům s podpůrnými opatřeními / sníženými výstupy je možné pro tuto práci předložit předem připravené otázky k písni:

- Jaké události ve světě vedly ke vzniku písně „We are the world“?
- Jací umělci se na písni podíleli a jak?
- Měla v době vzniku píseň u veřejnosti úspěch a proč ano/ne?
- Jakou myšlenku se píseň snaží předat a komu? Jaký má tato myšlenka přesah do dnešních dní?

K-W-L Chart
Vím-Chci se dozvědět-Dozvěděl jsem se

Téma: We are the world

K What you know Co už víš?	W What you want to learn Co se chceš dozvědět?	L What you have learned Co ses dozvěděl
Hodně zpěváků Název	Účel Datum Význam 	1984 hladomor v Africe 1985 nahrávka Humanitární pomoc Webové stránky: https://usaforafrica.org/

Obrázek 6: Ukázka zapisování informací do K-W-L tabulky v prostředí aplikace Canva

DISKUSE

Skupiny svoje poznatky prezentují ostatním s pomocí vytvořených K-W-L tabulek a diskutují nad nimi. Učitel usměrňuje diskusi požadovaným směrem. Žáci se snaží uhodnout či navrhnout téma následující hodiny. Zároveň mají možnost pokládat doplňující otázky k tomu, co se jim zjistit nepodařilo. Ptají se učitele či spolužáků. Klíčové pojmy, které by měly být v diskusi objasněny: sounáležitost, tolerance, lidství, solidarita, podobnosti a odlišnosti lidí, rovnost a nerovnost ve společnosti.

KREATIVNÍ HODINKA

Žáci dostanou za úkol informace, které v předchozí aktivitě zjistili, zužítkovat při své vlastní kreativní tvorbě. Zde si mohou znovu vybrat, zda budou pracovat sami nebo ve dvojicích či skupinách. Začnou rychlým brainstormingem, při kterém si zapisují nápady na možná zpracování tématu. Možnosti jsou omezené jen časovou dotací a materiálním zázemím, mohou zpracovávat koláže, plakáty, poezii, písně, prezentace (to vše v online nebo offline prostředí).* Následuje představení prací

ostatním spolužákům, případně jejich zveřejnění na nástěnkách či webových stránkách školy.

*Slabším žákům je opět vhodné poradit s výběrem vhodného způsobu kreativní tvorby nebo jim dát na výběr z několika málo možností.

*„Svět je naše Země, svět je naše vlast,
neboj se jít blíž ke mně, vidíme se příště zas.
Možná se ti nelíbím, možná máš trochu strach,
ale dej tomu čas, zítra ti pošlu vzkaz.
Měli by jsme držet při sobě, koukat spolu do dále,
aby jsme tady ještě pár let zůstali.“*

Obrázek 7: Autentický výstup práce dvojice žáků 9. ročníku (ponechán bez oprav, obsahuje chyby)

REFLEXE – 15 minut, frontální výuka

Učitel reflektuje práci a spolupráci žáků. Žáci reflektují pomocí „teploměru“ (rukou od země až nad hlavu ukazují, jak moc se jim hodina líbila nebo jak moc souhlasí s řečeným tvrzením.)

Žáci mohou navrhnout svá vlastní tvrzení.

Možná tvrzení učitele:

- Semknutím a spoluprací můžeme dosáhnout lepšího výsledku než samostatně.
- Pokud jsme solidární s nějakou skupinou lidí, cítíme její úspěchy jako své vlastní.
- „Jen solidární svět může být spravedlivý a žít v míru.“⁸⁷
- Spolupráce, pomoc, lidství, prosociální chování nebo tolerance jsou příklady žádoucích sociálních hodnot.

Navazující práce

- AJ – Aktivní poslech jiné verze písně⁸⁸, ustálené fráze („choice we’re making“, „come together as one“, ...), autentické texty/video o vzniku písně⁸⁹, diskuse

⁸⁷ Autor: Richard von Weizsäcker.

⁸⁸ Dostupné např. zde

https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/English_as_a_Second_Language_%28ESL%29/Listing_and_Writing/We_are_the_World_ip1843235lk.

⁸⁹ Dostupné např. zde

<https://www.esquire.com/entertainment/music/a32868751/we-are-the-world-history-interview/> nebo zde <https://usaforafrica.org/>.

- HV – Dokumentární film o vzniku písně⁹⁰
- ČJ – Slohové cvičení metodou RAFT na téma solidarity
- Z – Demografický výzkum rozvojových zemí, současné dělení světa podle různých kritérií

Reflexe z pilotáže

Žáci pracovali v různých prostředích (v našem případě kmenová třída a učebna informatiky) a s různými digitálními nástroji – Padlet, Canva, MS Powerpoint, MS Word. Aktivity byly realizovány ve skupině žáků, která je na systém práce s aplikací Padlet zvyklá, první aktivita jim tedy nečinila žádné potíže. Aktivní poslech byl uveden pouze tím, že jejich úkolem bude během poslechu (a sledování videoklipu) zapisovat do telefonu své myšlenky do příslušných sekcí nástěnky. Předtím jsme si ještě v rychlosti zopakovali učivo z prvního pololetí – co jsou to vlastnosti a hodnoty a připomněli jsme si jejich příklady. Po první aktivitě byly poznatky žáků konfrontovány s názory spolužáků a ohodnoceny učitelem (na škále 0 až 5 hvězdiček, většinou motivačně pěti hvězdičkami). Na základě žáky navrhovaných hodnot a odhadovaných témat se výuka přirozeně ubírala dále směrem k další aktivitě – volné rešerši informací.

Práce s tabulkou K-W-L chart byla pro tuto třídu novinkou, nicméně její princip je velmi jednoduchý a rovněž ovládnutí online aplikace Canva žákům nečinilo žádné větší potíže. Soubory sdíleli ve skupinách, seděli každý u svého počítače, ale v dostatečné blízkosti jeden k druhému tak, aby své myšlenky a zjištění mohli konzultovat přímo při jejich zapisování do tabulky. Některé skupiny se před samotným začátkem aktivity domluvily na tom, jak si práci ve skupině rozdělí, jiné se snažily pracovat více kooperativně a hledaly odpovědi na stejné otázky v různých zdrojích či různým způsobem. Jako efektivnější se ukázala první varianta (což může být předmětem závěrečné reflexe ze strany dětí i učitele), ale většina žáků posléze na tento zádrhel přišla a dělbu práce při hledání odpovědí na další otázky zařadila.

Diskuse nad vytvořenými tabulkami K-W-L byla rozhodně velmi přínosná, protože přestože se téma kolem písně „We are the world“ zdá na rešerši poměrně úzké, každá skupina k němu přistoupila trochu jinak a částečně se mu i vzdálila, což bylo více než žádoucí. Do diskuse tak byly díky iniciativě žáků zapojeny rovněž otázky

⁹⁰ Dostupné např. zde: <https://www.youtube.com/watch?v=p5Va0VrFK7s>.

rasové či národnostní tolerance, válečných konfliktů nebo otroctví, což jsou problematiky, které je zajímaví a některé z nich jsou pro ně také aktuální (ve třídě je dívka z Ukrajiny a několik romských žáků) a s tematickým celkem rozhodně souvisí. Závěrečnou fázi si žáci částečně zorganizovali sami. Naprostá většina z nich zvolila práci ve skupině. Jednotlivé skupiny se dohodly na tom, že by bylo vhodné, aby každá z nich pracovala pokud možno jiným způsobem. Někdo tedy ze zjištěných informací zpracoval prezentaci o písni, kterou bude možné použít i v hodině hudební výchovy. Jiná skupina zase vytvořila plakát informující o válce na Ukrajině a nutnosti solidarity s ukrajinskými dětmi, které přicházejí do naší školy a potřebují se cítit jako součást komunity. Někteří jednotlivci nebo dvojice se pustili do umělecké kreativní tvorby – vznikly dvě básně a jedna RAPová píseň. Slabším žákům při jejich rozhodování a práci pomáhaly kromě učitele i asistentky pedagoga. Vzhledem k tomu, že tyto dvě výukové jednotky obsahovaly mnoho odlišných forem práce a pracovalo se různými časově náročnými metodami zaměřenými na vlastní poznání a kritické myšlení žáků, nebylo rozhodně obsáhnuto celé téma podobnosti a odlišnosti lidí, solidarity a multikulturality a z těchto hodin neexistuje zápis do sešitu sloužící jako teoretický podklad k tématu. Důležité ale je, že byly rozvíjeny klíčové kompetence žáků a zaměření těchto dvou vyučovacích hodin napomohlo naplnění očekávaného výstupu VO-9-2-01. Výstupem z aktivit jsou nástěnka na Padletu, K-W-L tabulky znázorňující progres žáků a závěrečné kreativní výtvary. Osvědčilo se aktivity realizovat ve dvou po sobě jdoucích vyučovacích hodinách s přestávkou po vytvoření K-W-L tabulky a diskusi. Druhá hodina tedy byla věnována kreativní tvorbě žáků. V tomto případě to bohužel bylo v rámci odpoledního vyučování, což zapříčinilo menší aktivitu některých snadněji unavitelných žáků. Mezi aktivitami by proto bylo po individuálním posouzení vyučujícího určitě vhodné zařadit i nějaké fyzicky aktivizující činnosti. Nám pro tento účel posloužil úklid kmenové třídy a přesun do učebny informatiky. Aktivity lze rozdělit i do dvou nenavazujících hodin, je ale nutné počítat s tím, že bude potřeba některé poznatky z první hodiny po týdnu zopakovat a navazovat na již částečně rozdělanou práci, čímž může dojít ke zdržení. Mezičas mezi hodinami lze ale využít k domácí přípravě pro poslední aktivitu – žáci si mohou přinést například vytištěné obrázky, vystříhané novinové výstřižky či rešerši informací částečně provést doma.

10.2 Metodický námět č. 2 – QR hon za pokladem

<h1>QR hon za pokladem</h1> <h2>(QR Scavenger Hunt)</h2>	
<p><i>Téma</i></p> <p>Sebeláska</p>	<p><i>Cílová skupina</i></p> <p>7. ročník ZŠ</p>
<p><i>Učivo</i></p> <p>Sebepojetí, sebeláska, zdravé sebevědomí</p>	<p><i>Cíle</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Žák vyjádří, jak si představuje „sebelásku“ a co pro něho znamená • Žák popíše, proč jsou sebeláska a s ní spojené zdravé sebevědomí hodnoty důležité pro život • Žák diskutuje o tom, jak se liší to, jak pohlíží sám na sebe a jak ho vnímají ostatní, popíše, co je podle něho opakem sebelásky • Žák rozvíjí schopnost logicky uvažovat a kriticky smýšlet o vlastní osobě
<p><i>Očekávané výstupy</i></p> <p>VO-9-2-01 Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života</p>	
<p><i>Průřezová témata</i></p> <p>Osobnostní a sociální výchova</p>	
<p><i>Rozvíjené klíčové kompetence</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetence k učení • Kompetence k řešení problémů • Kompetence komunikativní • Kompetence sociální a personální • Kompetence digitální 	<p><i>Specifikace digitálních kompetencí</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Žák získává, vyhledává, kriticky posuzuje, spravuje a sdílí data, informace a digitální obsah, k tomu volí postupy, způsoby a prostředky, které odpovídají konkrétní situaci a účelu • Žák využívá digitální technologie, aby si usnadnil práci, zautomatizoval rutinní činnosti, zefektivnil či zjednodušil své pracovní postupy a zkvalitnil výsledky své práce

	<p><i>Uzpůsobení dle modelu SAMR</i></p> <p>Substituce – nahrazení beze změny cíle a postupu (QR kódy místo ukrytých předmětů nebo písmen)</p> <p>Augmentace – nahrazení způsobu práce včetně rozšíření o nové funkce (myšlenková mapa v online prostředí nabízí nové možnosti a výstupy)</p>
<p><i>Výukové metody a aktivity</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Didaktická hra (honba za pokladem) • Volné psaní • Myšlenková mapa 	<p><i>Organizační formy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostatná práce • Partnerská výuka • Skupinová práce • Kooperativní výuka
<p><i>Pomůcky</i></p> <p>Listy s QR kódy, mobilní telefony / tablety, arch s hádankami, psací potřeby, laptop</p>	
<p><i>Časová dotace</i></p> <p>1 vyučovací hodina (45 minut)</p>	<p><i>Zdroje</i></p> <p>vlastní tvorba autorky⁹¹</p>
<p><i>Průběh</i></p> <p>EVOKACE – 5 minut, frontální výuka</p> <p>Žáci jsou rozděleni do skupin a krátce diskutují na téma „LÁSKA“. Popíší, co si pod tímto pojmem představují a učitel na jejich poznatky naváže představením cíle následující aktivity. Položí žákům otázku, jaké druhy lásky je napadají a prozatím ji ponechá bez odpovědi.</p> <p>UVĚDOMĚNÍ – 25 minut, skupinová práce, individuální práce</p> <p>QR HON ZA POKLADEM</p> <p>Učitel představí žákům cíl aktivity, kterým je sestavení tajenky z devíti písmen (lze upravovat dle potřeby předmětu a tématu). Jednotlivá písmena jsou zašifrovaná v QR kódech, které jsou rozmístěny po celé škole. Na správná místa žáky přivedou odpovědi na devět hádanek.* Pracují ve skupinách v závislosti na počtu mobilních</p>	

⁹¹ QR kódy vytvořeny pomocí generátoru dostupného např. zde: <https://qrgenerator.cz/>

zařízení ve třídě. Pokud jich je méně, mají ve skupině zařízení jedno a pohybují se po škole společně. Pracovní list pro zaznamenávání odpovědí dostává každý hráč sám pro sebe. Pokud je ve třídě více dostupných telefonů/tabletů, mohou žáci pracovat každý se svým, nicméně je žádoucí, aby byla zachována kooperativní výuka – žáci si ve skupinách mohou rozdělit úkoly související s QR kódy, ale na finálním řešení pracují společně. Učitel může pro aktivitu stanovit časový limit nebo aktivitu ukončit až ve chvíli, kdy ji dokončí všechny skupiny. Slabší žáci mohou hádanky řešit s dopomocí asistenta pedagoga či učitele. Rovněž složitost hádanek lze v případě potřeby individualizovat do různých obtížností.

* Hádanky je nutno připravovat přímo „na míru“ danému prostředí, nicméně naprostá většina z hádanek použitých v tomto konkrétním námětu je aplikovatelná na většinu škol.

Pokud jsou učiteli známy problémy týkající se spolupráce ve skupinách v dané třídě, může být aktivita koncipována tak, že každý žák bude mít své vlastní hádanky a pouze spojením řešení všech žáků může vzniknout finální tajenka, tudíž zapojení všech žáků se nelze vyhnout.

VOLNÉ PSANÍ (FREEWRITING, BRAINWRITING)

Žáci, kteří dokončí tajenku a odhalí klíčové slovo „SEBELÁSKA“ se pustí do druhého úkolu – volného psaní na dané téma. Učitel jim může pro usnadnění úkolu položit tyto otázky:

- Co tě jako první napadne, když se řekne sebeláska?
- Co pro tebe sebeláska znamená?
- Je sebeláska dobrá nebo špatná a proč?

Stanovený počet slov práce sepsané ve větách je + - roven třiceti. Žáci pracují samostatně a aktivita slouží jako brainstorming (resp. brainwriting) pro společný výstup z této vyučovací jednotky – myšlenkovou mapu, na kterou by měla navazovat další hodina věnující se danému tématu (výsledku tajenky). Aktivitu lze tematicky přizpůsobit.

Zde jsou možné varianty grafického ztvárnění QR kódů:

- Valentýn / 1. máj – hledání srdíček
- Easter Egg Hunt – hledání vajíček
- Halloweenská tematika
- Vánoce – hledání dárečků
- Dvanáct měsíčků – každý měsíc vydá jedno písmeno

REFLEXE – 15 minut, brainstorming

MYŠLENKOVÁ MAPA

Výstupem z této aktivity bude společná myšlenková mapa všech žáků založená na jejich volném psaní. Učitel si předem připraví mapu s volnými poli ve vhodné aplikaci (případně na tabuli bez použití IT), do které každý z žáků napíše svoji myšlenku týkající se odhaleného klíčového slova. Výhodou online zpracování je to, že myšlenková mapa může být použita k další přípravě učitele cílené na konkrétní kolektiv a k evokaci při následující hodině.

Obrázek 8: Příklad myšlenkové mapy na téma „Sebeláska“ vytvořené v programu Canva

Reflexe z pilotáže

Tento metodický námět byl pilotován v rámci hodiny Osobnostní a sociální výchovy (OSV) v sedmém ročníku. Záměrně byla zvolena šestá vyučovací hodina, kde bylo žádoucí uplatnit aktivity zaměřené na co největší fyzickou aktivizaci žáků. Tento přístup se osvědčil – při reflexi si žáci posteskli, proč se takto nemohou učit všechny pojmy a ve všech hodinách. Hodina z časových důvodů postrádala evokační část – respektive evokace byla rovnou i tělem výukové jednotky a postupně přecházela v uvědomění. Část věnovaná reflexi zde měla naprosto zásadní význam, protože otevírá možnosti pro zaměření diskuse a výuky při další hodině OSV. Aktivita „QR hon za pokladem“ byla realizována poslední hodinu před Velikonočními prázdninami, tudíž ve stylu „Easter Egg Hunt“.⁹² Pro žáky bylo toto zadání příjemným zpestřením výuky. Zejména ocenili fakt, že mohou o hodině běhat po chodbách. Při přípravě této aktivity je potřeba zajistit pedagogický dohled ideálně ve všech patrech budovy, kde se budou děti nacházet. Také bylo potřeba si předem stanovit pravidla pohybu po škole, když se v okolních třídách učí. Volné psaní posloužilo jako uklidňující aktivita po fyzicky náročném honu za velikonočními QR-vajíčky a pomohla žákům se opět uklidnit a soustředit se na následující práci. Psaní třiceti slov se ukázalo jako dostatečné na to, aby žáci sedmého ročníku písemně vyjádřili své myšlenky spojené s tématem. Ve vyšších ročnících je možné počet slov navýšit. Čtyři skupiny z pěti skončily aktivitu v téměř stejném čase. Je dobré mít poslední QR kód ukrytý někde u sebe nebo ve třídě, aby měl učitel dobrý přehled o tom, které skupiny již aktivitu dokončují.

Část věnovaná myšlenkové mapě skládající se z vlastních poznatků žáků byla z časových důvodů provedena tak, že žáci své náměty diktovali učiteli, který je zaznamenával do myšlenkové mapy promítané na tabuli tak, aby se mohli vyjadřovat i k již zapsaným myšlenkám. Aktivita tak nakonec částečně splnila i formu „Brainpoolu“, kde jsou prvotní myšlenky žáků ještě i dále rozvíjeny jejich spolužáky. Celkově se jedná o aktivitu poměrně náročnou na materiální přípravu a čas. Je vhodné ji proto zařazovat jako zpestření či při oslavách významných dnů nebo jiných událostí. Hodí se také pro odpolední vyučování, kdy je ve škole přítomno menší množství tříd, které by hledající žáci mohli svým počínáním rušit. Aktivizující efekt je nadprůměrný.

⁹² Fotodokumentace viz přílohy.

10.3 Metodický námět č. 3 – Jaký jsem/nejsem?

<h2>Jaký jsem/nejsem?</h2>	
<i>Téma</i> Mé kvality	<i>Cílová skupina</i> 7.–9. ročník ZŠ
<i>Učivo</i> Silné stránky člověka, osobnostní rozvoj	<i>Cíle</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák věnuje pozornost svým silným stránkám, snaží se je rozvíjet a jít příkladem ostatním • Žák dokáže vysvětlit význam rozvíjení silných stránek a hledá správný směr pro svůj vlastní rozvoj • Žák si uvědomuje své slabé stránky a jejich vliv na jeho soužití v kolektivu spolužáků / v rodině
<i>Očekávané výstupy</i> VO-9-2-01 Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života VO-9-2-02 Žák posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek VO-9-2-03 Žák kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání VO-9-2-04 Žák popíše, jak lze usměrňovat a kultivovat charakterové a volní vlastnosti, rozvíjet osobní přednosti, překonávat osobní nedostatky a pěstovat zdravou sebedůvěru	
<i>Průřezová témata</i> Osobnostní a sociální výchova, Etická výchova	
<i>Rozvíjené klíčové kompetence</i> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetence k učení • Kompetence k řešení problémů • Kompetence sociální a personální • Kompetence digitální 	<i>Specifikace digitálních kompetencí</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák ovládá běžně používaná digitální zařízení, aplikace a služby • Žák využívá digitální technologie, aby si usnadnil práci, zautomatizoval rutinní činnosti, zefektivnil či zjednodušil své

	<p>pracovní postupy a zkvalitnil výsledky své práce</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žák vytváří a upravuje digitální obsah, kombinuje různé formáty, vyjadřuje se za pomoci digitálních prostředků <p><i>Uzpůsobení dle modelu SAMR</i></p> <p>Augmentace – nahrazení způsobu práce včetně rozšíření o nové funkce (možnost vkládání multimediálního obsahu, opakované přepracovávání, kopírování obsahu)</p>
<p><i>Výukové metody a aktivity</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vizualizace vlastností (Jaký jsem/nejsem?) • Brainstorming 	<p><i>Organizační formy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostatná práce • Frontální výuka
<p><i>Pomůcky</i></p> <p>Šablona pro třídění do skupin obsahující 20 (případně více) silných stránek, počítače</p>	
<p><i>Časová dotace</i></p> <p>25 minut</p>	<p><i>Zdroje</i></p> <p>vlastní tvorba autorky⁹³</p>
<p><i>Průběh</i></p> <p>JAKÝ JSEM/NEJSEM?</p> <p>Vyučující žákům vysvětlí, že dnes budou mít chvíli pro sebe. Každému žákovi je v počítačové učebně (nebo ve třídě při práci s tablety) pomocí odkazu nasdílen soubor se šablonou⁹⁴. Zároveň si učitel se žáky stanoví pravidla pro práci v této hodině. Určitě by mělo zaznít to, že žáci pracují samostatně, nad svým řešením aktivně přemýšlejí a v žádném případě nekomentují obrazovky spolužáků.*</p>	

⁹³ Template pro třídění silných stránek vytvořen v programu Canva.

⁹⁴ Šablona dostupná zde: <https://1url.cz/@sablonam3>.

*Pokud některým žákům zbyde čas, mohou si šablonu upravit dle svého, přidávat ilustrace či odkazy například na podcasty věnující se tématu, kterým se mohou věnovat doma. Toto je rovněž vhodná forma rozšíření práce pro nadané žáky.

Žáci šablonu použijí jako základ pro vlastní třídění silných stránek do čtyř skupin a učitel jim pro vysvětlení pokládá následující otázky:

1. JSEM – Které vlastnosti jsou pro tebe nejcharakterističtější? Jaký jsi?
2. VĚTŠINOU JSEM – Které vlastnosti se u tebe projevují dosti často?
3. JEN OBČAS JSEM – Které vlastnosti v sobě čas od času probudíš?
4. NEJSEM – Které vlastnosti na sobě vůbec nepozoruješ?

Učitel dá žákům dostatečný prostor na jejich vlastní práci, která vyžaduje zamyšlení. Zároveň je upozorní na otázku týkající se 3. a 4. sloupce – Jak by šlo tyto stránky rozvíjet? Každý žák si může nakonec sám pro sebe spočítat své skóre – kolik hvězdiček by v souhrnu za své silné stránky získal?*

Jméno: _____
Jaké jsou mé silné stránky?

Jak své silné stránky rozvídíš?

1 JSEM **2 VĚTŠINOU JSEM** **3 JEN OBČAS JSEM** **4 NEJSEM** *Jak by šlo tyto stránky rozvíjet?*

PŘIZPŮSOIVÝ PŘIZPŮSOIVÁ				VŮDČÍ VŮDČÍ
LASKAVÝ LASKAVÁ				EMPATICKÝ EMPATICKÁ
OPTIMISTICKÝ OPTIMISTICKÁ				PRACOVITÝ PRACOVITÁ
ZVÍDAVÝ ZVÍDAVÁ				POCTIVÝ POCTIVÁ
VYTRVALÝ VYTRVALÁ				SPONTÁNNÍ SPONTÁNNÍ
CÍLEVĚDOMÝ CÍLEVĚDOMÁ	ENERGICKÝ ENERGICKÁ	HRAVÝ HRAVÁ	VESELÝ VESELÁ	SOUČITNÝ SOUČITNÁ
				SEBEJISTÝ SEBEJISTÁ
				PILNÝ PILNÁ
				ZDVOŘILÝ ZDVOŘILÁ
				ROZVÁŽNÝ ROZVÁŽNÁ
				TVOŘIVÝ TVOŘIVÁ

Obrázek 9: Šablona pro práci s vlastnostmi (zdroj: autorka)

* Ohodnocení toho, zda je počet dostatečný je vhodné nechat na každém žákovi samostatně, případně mu se sebekritikou trochu dopomoci návodnými otázkami:

- Myslíš, že máš na čem pracovat?
- Kolik „bodů“ by pro tebe bylo dost k tomu, aby sis mohl říct, že jsi se sebou spokojený?

BRAINSTORMING

Po dokončení aktivity všemi žáky následuje zpětná vazba. Žáci jsou dotázáni, zda je při práci napadly nějaké způsoby, jak rozvíjet ty stránky osobnosti, které podle našeho vlastního uvážení nemáme, nebo které vystupují na povrch jen občas. Žáci mohou své nápady demonstrovat na konkrétních příkladech vlastností: „Jak lze rozvíjet tvořivost?“, „Co můžeme udělat pro to, abychom se stali empatičtějšími?“ Žáci navrhnou možnosti rozvoje silných stránek. Také by měli objasnit, proč je rozvíjení silných stránek a potlačování těch negativních (nikoliv předstírání, že neexistují) důležité pro osobnost jedince a vztahy s ostatními. Aktivita je vhodná zejména pro 9. ročník, protože učitel může téma propojit také s hledáním vhodné střední školy, povolání, či s uplatněním na trhu práce. Aktivitu mohou rovněž využít školní výchovní poradci při kariérovém poradenství.

Reflexe z pilotáže

Pilotáž této aktivity proběhla v rámci občanské výchovy v devátém ročníku, kde žáci již s programem Canva pracovali. Nebyl tedy sebemenší problém tuto aktivitu v klidu bez větších zásahů učitele realizovat. Aktivita tak mohla splnit svůj účel v tom, že žáci měli prostor k zamyšlení nad svým vlastním sebepojetím. Některým žákům bylo jen potřeba dovysvětlit význam některých vlastností a uvést k nim příklady. Pro mladší žáky je možné toto udělat ještě před aktivitou a u všech pojmů. Někteří žáci dokončili úkol velmi rychle, čas tedy využili pro dozdobení a upravení tabulky dle svého uvážení – přidávali hvězdičky, obrázky a ilustrace. Výstupy z aktivity poté všichni žáci exportovali do formátu obrázku a odeslali učiteli. Příští hodinu je obdrželi vytištěné a založili si je do svého portfolia. Nabízí se tuto aktivitu na druhém stupni zopakovat alespoň dvakrát, proto proběhla i v sedmém ročníku, kde se opět obešla bez komplikací a měla úspěch. Další realizace s touto třídou je naplánována za rok – to znamená v osmém ročníku. Žáci tak budou moci své výstupy porovnat a ověřit si svůj pokrok v tom, co při prvním zpracování objevili jako svoji slabinu nebo si naopak uvědomit, jak moc se s nástupem puberty jejich vlastnosti mění. Rychlejší žáci mohou na otázku „Jak by šlo tyto stránky rozvíjet?“ odpovědět i písemně, aby se k nim mohli za rok také vrátit a vyhodnotit, zda se jim podařilo navržené způsoby seberozvoje realizovat. Učitel může žákům s návrhy pomoci, případně může být tato problematika předmětem další diskuse či aktivity.

10.4 Metodický námět č. 4 – Rosteme

<h1>Rosteme</h1>	
<i>Téma</i> Osobnostní růst	<i>Cílová skupina</i> 9. ročník ZŠ
<i>Učivo</i> Silné stránky, vlastnosti, dovednosti, schopnosti, citáty pro osobnostní rozvoj <i>Předpokládaná znalost</i> Vlastnosti, dovednosti, schopnosti	<i>Cíle</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák se kriticky zamýšlí nad citáty týkajícími se lidských žádoucích vlastností, dovedností a schopností • Žák analyzuje vybrané citáty významných osobností a popíše jejich širší význam a lidské charakteristiky, které s nimi souvisí, zároveň se je pokouší vztáhnout sám na sebe • Žák se zamýšlí nad vlastním chováním, svými přednostmi a nedostatky a nad svou pozicí v rámci kolektivu • Žák prostřednictvím citátu vyjádří vlastní myšlenky
<i>Očekávané výstupy</i> VO-9-2-01 Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života VO-9-2-02 Žák posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek VO-9-2-03 Žák kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání VO-9-2-04 Žák popíše, jak lze usměrňovat a kultivovat charakterové a volní vlastnosti, rozvíjet osobní přednosti, překonávat osobní nedostatky a pěstovat zdravou sebedůvěru	
<i>Průřezová témata</i> Osobnostní a sociální výchova	<i>Mezipředmětové vztahy</i> Výtvarná výchova, Informatika

<p><i>Rozvíjené klíčové kompetence</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetence k učení • Kompetence k řešení problémů • Kompetence sociální a personální • Kompetence digitální 	<p><i>Specifikace digitálních kompetencí</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Žák ovládá běžně používaná digitální zařízení, aplikace a služby • Žák využívá digitální technologie, aby si usnadnil práci, zautomatizoval rutinní činnosti, zefektivnil či zjednodušil své pracovní postupy a zkvalitnil výsledky své práce • Žák vytváří a upravuje digitální obsah, kombinuje různé formáty, vyjadřuje se za pomoci digitálních prostředků <p><i>Uzpůsobení dle modelu SAMR</i></p> <p>Redefinice – nahrazení s možností stanovit zcela nové cíle a postupy</p>
<p><i>Výukové metody a aktivity</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskuse • Jamboard • Audionahrávka • Grafika • Komunitní kruh 	<p><i>Organizační formy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Frontální výuka • Skupinová práce • Kooperativní výuka
<p><i>Pomůcky</i></p> <p>Diktafony/telefony, počítače, arch s citáty, výtvarné potřeby</p>	
<p><i>Časová dotace</i></p> <p>2 vyučovací hodiny (90 minut)</p>	<p><i>Zdroje</i></p> <p>vlastní tvorba autorky, zdroje citátů: www.citaty.net, www.goodreads.com</p>

Průběh

EVOKACE – 25 minut, organizační forma: kruh

DISKUSNÍ KRUH „MANTRY“

Učitel seznámí žáky s tématem nadcházejících dvou hodin („Osobnostní rozvoj“) a představí jim aktivitu „Kruh „mantry“, která je založena na čtení citátu a diskusi v kruhu a nepřímo vychází z učení východních náboženství jako jsou hinduismus a buddhismus. Tam jako mantry slouží hlásky, slova, slabiky, věty nebo modlitby určené k meditaci či opakované recitaci například jmen Bohů. Učitel žákům vysvětlí, že tímto rituálem se při naší dnešní práci jen vzdáleně inspirujeme, avšak pokusíme se si ve třídě navodit onu magickou atmosféru a soustředit se.* Následně učitel přečte úvodní citát, kterým téma otevře a zároveň tak žákům představí způsob, jakým mají postupovat v další fázi hodiny:

„Vždy mě dojme příklad malého hmyzu, například včel. Přírodní zákony nařizují, aby včely pracovaly společně, mají-li přežít. Výsledkem je jejich instinktivní smysl pro společnou odpovědnost. Nemají žádnou ústavu, policii, náboženství ani morální výcvik, ale díky své přirozenosti pracují věrně pospolu. Občas možná bojují, ale většinou žije celá kolonie ve vztahu spolupráce. Lidé na druhé straně mají ústavy, rozsáhlé právní systémy a policejní síly. Máme náboženství, pozoruhodnou inteligenci a srdce schopné milovat. Přesto však v praxi naše vynikající vlastnosti za tímto malým hmyzem zaostávají. V určitých směrech cítím, že jsem ubozejší než včely.“ – Dalajláma^{95**}

* Sílu okamžiku lze podpořit například přítímím, zapálením svíček či doprovodnou hudbou ve stylu východních náboženství.

** Protože se jedná o osobnost žákům známou z aktuálního školního roku (náboženství jsou většinou v učebnicích zařazena na začátek 9. ročníku), učitel může žáky nechat hádat autora citátu formou hry ANO/NE. Žáci pokládají otázky, na které jim učitel odpovídá pouze ANO/NE. Žáci se snaží na základě indicií odhalit autora citátu.

Žáci se po jednom vyjadřují k tomu, co si myslí, že se jim autor citátu snaží sdělit a jak na ně citát působí. Učitel může klást návodné otázky: *Souhlasíš s autorem, že jsme ubozejší než včely? V jakém smyslu? Dokážeš lidské přemýšlení a chování srovnat ještě s nějakými jinými zvířaty? Co se autor snaží citátem sdělit a komu? Jaké je jeho poselství?*

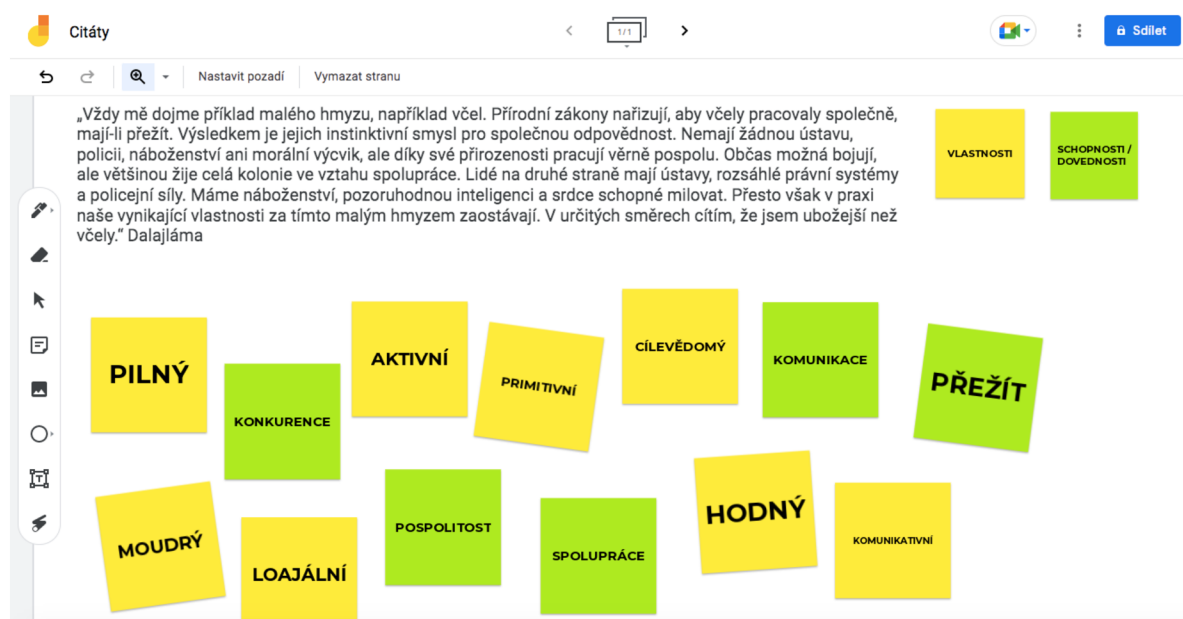
Každý žák by měl dostat možnost se vyjádřit a být slyšen. Následuje reflexe spolužáků i učitele.

⁹⁵ Dalai Lama. "Vždy mě dojme příklad malého hmyzu, například včel." [Online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/284852-dalajlama-vzdy-me-dojme-priklad-maleho-hmyzu-napriklad-vcel/> [cit. 2023-03-19].

UVĚDOMĚNÍ – 55 minut, samostatná práce, práce ve dvojici

JAMBOARD

Žáci se přihlásí do aplikace Google Jamboard, kde na virtuální tabuli zapisují na „lepící lístečky“ své nápady na vlastnosti/schopnosti/dovednosti, které podle nich souvisí s citátem přečteným v kruhu. Citát je na virtuální tabuli napsán, aby si jeho konkrétní pasáže mohli připomenout. Zároveň tím reflektují analýzu citátu, která v kruhu proběhla. Každý může na tabuli připsat to, co se tam ještě neobjevilo. Je vhodné stanovit časový limit (cca 5 minut).

Obrázek 10: Příklad výstupu z aktivity (zdroj: autorka)

Následně žáci vysvětlují svoji volbu. Zde samozřejmě neexistuje jediné správné řešení, záleží na pohledu každého z žáků, ale měli by být schopni souvislost s citátem vysvětlit, přestože může být pouze okrajová nebo vzniklá asociací. Výhodou Jamboardu je to, že jej lze využívat i při online výuce.

MOTIVAČNÍ CITÁTY – audionahrávka, grafika

Žáci si do dvojic vylosují nebo vyberou citát z nabídky. Mají za úkol během cca 45 minut vytvořit dva výstupy:

1. Audionahrávka citátu i se jménem autora (diktafon/telefon)
2. Grafické ztvárnění citátu obsahující informaci o autorovi (např. anglický spisovatel, duchovní vůdce, motivační řečník, ...) a libovolnou ilustraci související s citátem, jeho autorem a s hodnotami, na které apeluje (mohou pracovat s grafickými editory, textovými editory, papíry, ...)

Žáci si sami zvolí, zda budou každý pracovat na jednom výstupu, nebo na obou spolupracovat. Po vypracování oba výstupy zašlou (případně předají) učiteli, který z nich žákům na další hodinu připraví prezentaci motivačních citátů, kterou je možné publikovat na stránkách školy a rozšířit ji i mezi ostatní žáky školy.*

* V případě, že se ve třídě nachází technicky zdatnější žák, který by byl schopen prezentaci zpracovat, určitě jej lze zapojit a ocenit například jedničkou za aktivitu.

REFLEXE – 15 minut, organizační forma: kruh

KOMUNITNÍ KRUH DŮVĚRY

Žáci si po dokončení předchozího úkolu na internetu najdou, případně sami vymyslí citát, který co nejlépe vyjadřuje buď to, jak se aktuálně cítí, jak se obecně cítí ve třídním kolektivu a jak jsou s tím spokojeni/nespokojeni (přáli by si změnu), nebo cokoliv jiného by chtěli spolužákům prostřednictvím citátu sdělit. Citát si zapíšou na lísteček a přinesou si ho s sebou do kruhu. Pokud žáci v komunitním kruhu pracují poprvé, je potřeba stanovit základní pravidla (v závorce možná vysvětlení pro žáky):

1. Pravidlo naslouchání (hovoří jen ten, kdo má „mikrofon“)
2. Právo nemluvit (někdy také pravidlo „stop“ – možnost neodpovědět na položenou otázku a poslat „štafetu“ dál)
3. Pravidlo úcty (nereagujeme na to, co říkají ostatní, jsme ohleduplní a slušní)
4. Pravidlo diskrétnosti (neudáváme konkrétní jména osob, vše co „se stane ve Vegas, zůstane ve Vegas“)

Žáci jeden po druhém přečtou své citáty. V kruhu by mělo být ticho a klid a citáty není potřeba jinak komentovat. Pokud je možné aktivitu realizovat venku, je vhodné ji doplnit o rituální oheň uprostřed kruhu, do kterého žáci lísteček po přečtení vhodí.*

* To opět podpoří magickou atmosféru a navodí dojem, že by se přání spojená s citátem či poselství spolužákům napsaná na lístečku mohla vyplnit (vizualizace). Ukázka z realizace kruhu důvěry viz příloha B.

Reflexe z pilotáže

Tento námět byl pilotován v devátém ročníku, kde je mnohdy těžké udržet maximální pozornost žáků a jejich kázeň. Navíc z ostatních předmětů nejsou příliš zvyklí na práci v kruhu. První aktivita pro nás tedy byla velkou výzvou. Pro začátek jsme si společně ujasnili pravidla, která jsou k úspěšné realizaci nezbytná – zejména pravidlo nekomentovat projev ostatních dokud nemám slovo.

Po úvodním čtení citátu, které bylo přenecháno dobrovolnici z řad žáků, následovala diskuse nad zřejmým i hlubším významem citátu. Žáci překvapivě rychle identifikovali stěžejní myšlenky autora a pustili se do spontánní diskuse o jiných citátech a o významu citátů obecně.

Poté následovala aktivita s aplikací Jamboard. Žáci během 5 minut nástěnku zaplnili vlastnostmi a schopnostmi, které jim citát evokoval. Poté si společně s učitelem vysvětlili význam těchto vlastností a schopností pro reálný život a pokusili se je opět přímo vztáhnout k poselství Dalajláмова citátu. Následně si žáci do dvojic vybrali citáty pro realizaci audionahrávky a grafiky. U nerozhodnějších dětí je možné citáty přidělit nebo jim dát na výběr z méně možností. V případě této třídy se naopak osvědčilo nechat je také přijít s vlastními návrhy citátů, které znají nebo vyhledají. Po této části následovala krátká přestávka. Následné zpracování citátů žáci pojali zodpovědně a kreativně, většina dvojic si úkoly rozdělila. Reflexe neproběhla (hodinu přerušilo fotografování třídy). Nicméně, pro zpracování hotových nahrávek a grafiky do prezentace se nabídl dobrovolník. Následující hodinu prezentaci představil spolužákům a poté proběhla její reflexe. Prezentace byla doprovázena rovněž jemným hudebním podkresem a měla velký úspěch, proto se ji devátáci rozhodli použít i na slavnostním rozloučení na konci školního roku. Reflexe v kruhu důvěry až v následující hodině po shlédnutí a poslechu hotového produktu nakonec vůbec nebyla na škodu.

10.5 Metodický námět č. 5 – Úniková hra: Uteč předsudkům

<h1>Úniková hra: Uteč předsudkům</h1>	
<i>Téma</i> Stereotypy a předsudky	<i>Cílová skupina</i> 6.–9. ročník ZŠ
<i>Učivo</i> Stereotypy a předsudky vůči menšinám, etnikům, rasám a kulturám, hendikepovaným, pohlavím, vzhledu, ekonomické a náboženské předsudky	<i>Cíle</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák se učí zacházet s vlastními stereotypy a poznávat jejich původ • Žák si uvědomuje, v čem stereotypy pomáhají a v čem škodí
<i>Očekávané výstupy</i> VO-9-2-03 Žák kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání VO-9-1-05 Žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám (vzdělávací obor Člověk ve společnosti)	
<i>Průřezová témata</i> Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova, Etická výchova	
<i>Rozvíjené klíčové kompetence</i> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetence k učení • Kompetence k řešení problémů • Kompetence komunikativní • Kompetence sociální a personální • Kompetence digitální 	<i>Specifikace digitálních kompetencí</i> <ul style="list-style-type: none"> • Žák ovládá běžně používaná digitální zařízení, aplikace a služby, využívá je při učení i při zapojení do života školy a do společnosti • Žák získává, vyhledává, kriticky posuzuje, spravuje a sdílí data, informace a digitální obsah, k tomu volí postupy, způsoby a prostředky, které odpovídají konkrétní situaci a účelu • Žák předchází situacím ohrožujícím bezpečnost zařízení i dat, situacím

	<p>s negativním dopadem na jeho tělesné a duševní zdraví i zdraví ostatních, při spolupráci, komunikaci a sdílení informací v digitálním prostředí jedná eticky</p> <p><i>Uzpůsobení dle modelu SAMR</i></p> <p>Augmentace – nahrazení způsobu práce včetně rozšíření o nové funkce</p>
<p><i>Výukové metody a aktivity</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lovec lidí • Balík došlé pošty • Didaktická hra 	<p><i>Organizační formy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samostatná práce • Partnerská výuka • Individualizovaná výuka • Skupinová práce • Kooperativní výuka
<p><i>Pomůcky</i></p> <p>Počítač, telefony/tablety, dataprojektor, tabule, zrcadlo, plakát „wanted“, plakát se žárovkou, QR kód, naprogramovaná virtuální úniková hra</p>	
<p><i>Časová dotace</i></p> <p>1 vyučovací hodina</p>	<p><i>Zdroje</i></p> <p>Lovec lidí (volně inspirováno): http://www.vychovakobcanstvi.cz/vnimani-predsudky-a-stereotypy</p> <p>Balík došlé pošty (volně inspirováno): https://ucitelstvi.vse.cz/mod/glossary/view.php?id=2</p>

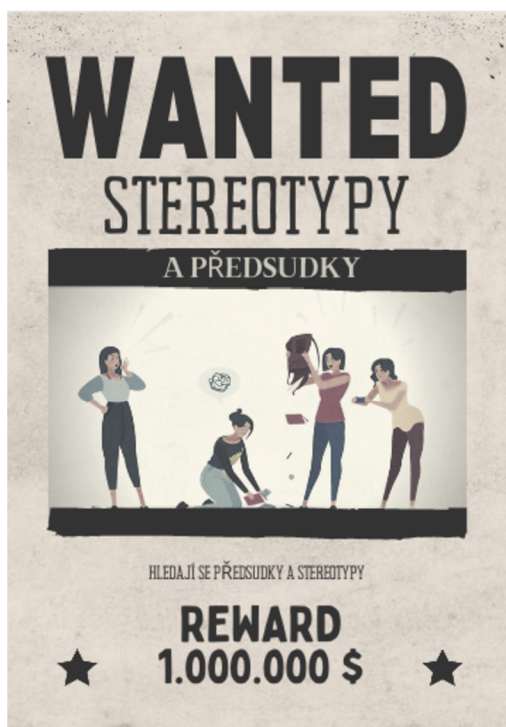
Průběh

Poté, co učitel dokončí přípravu této aktivity, hodina začíná tím, že žáci vcházejí do třídy a zamknou se za nimi dveře. Na tabuli je jim promítnuto video, které je uvede do příběhu únikové hry, ve které se právě ocitli. Video je možné jednoduše vytvořit pomocí umělé inteligence: <https://www.synthesia.io/>. Aplikace vygeneruje odkaz na video: https://1url.cz/@video_unikovahra.

TRANSKRIPT PRVNÍHO VIDEO

„Ahoj, jsem agentka Ká a vyšetřuji případ závažného přečinu stereotypního uvažování. Bohužel, podezřelý je někde mezi vámi a než ho objevíte, třída zůstane uzamčena. Tato nahrávka se automaticky zničí za 3..2..1.“

Žáci jsou rozděleni do skupin po cca 5 žácích. (Je vhodné rozlosování provést předem a žákům představit již hotové týmy například promítnutím jmen na tabuli.) Žáci obdrží prázdné kartičky/nálepky, na které napíší svá agentská jména a připnou/nalepí si je na oblečení. Těmito přezdívkami se budou také oslovovat a „přihlašovat do systému“. Následně jsou žákům prostřednictvím obálek poskytnuty QR kódy. Po načtení jsou jim v prostředí online šifrovací hry zadány úkoly, kterými postupně odemykají imaginární zámky. Poslední skrýš by měla být reálná a měla by obsahovat fyzický klíč k odemčení třídy.

ÚVOD

Žáci ve třídě hledají obálky (kolik skupin, tolik obálek). Obálka obsahuje plakát „WANTED“ a QR kód s odkazem na šifrovací hru.

Obr. X:
(Vlevo) plakát
„WANTED“,
(vpravo) QR
kód pro
přístup do hry
(zdroj:
autorka)

Zadání	Nápověda	Odpověď
<p>Jak se zbavit předsudků? Najděte ve třídě někoho, kdo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. by se neoženil/neprovdal za příslušníka arabské menšiny, 2. si myslí, že muž je hlavou rodiny, 3. je toho názoru, že vařit, prát a uklízet by měla žena, 4. si myslí, že ženy jsou slabším pohlavím, 5. se nerad setkává s cizinci, 6. si potrpí na značkové oblečení. 	<p>Gratulujeme, právě jste si sestavili okruh podezřelých z přečinu předsudku. Ruku na srdce, nemáme náhodou všichni vůči někomu nějaký předsudek? Za každého z šesti nalezených podezřelých máte 1 bod, to znamená maximálně 6 bodů (zámek odemkne číslo 0 až 6 podle počtu bodů).</p>	<p>0 1 2 3 4 5 6</p>
<p>[[Link:https://share.synthesia.io/097de79d-7229-47cb-bb9e-cdb76934bc27/]] Do odpovědi napište celé jméno agenta z videa.</p>	<p>balikdosleposty@seznam.cz, heslo: predsudkywanted</p>	<p>Agent 008</p>
<p>Pomohl vám report od vašeho agenta v terénu? Už víte, kde se v lidech berou předsudky a stereotypy?</p> <p>a) rodíme se s nimi, b) získáváme je od malička prostřednictvím našeho okolí, c) vytváříme si je záměrně učením. Zapište do odpovědi A, B nebo C.</p>	<p>Ve skupině diskutujte o tom, jak lze proti tomu bojovat. Navrhněte opatření.</p>	<p>B</p>
<p>Co udělala paní učitelka ve školce ve videu špatně?</p> <p>a) někomu ukřivdila na základě předsudku a nezasáhla, když měla, b) pletla se do věcí, do kterých neměla, c) neobědvala s ostatními. Zapište do odpovědi A, B nebo C.</p>	<p>Zamyslete se nad tím, kdo nebo co může Evičce nejvíce pomoci.</p>	<p>A</p>
<p>POSLEDNÍ ÚKOL: Odhalili jste, kdo vám nejvíce pomůže vyvarovat se předsudků, tedy co je potřeba nastavit si při boji s předsudky?</p>	<p>Pokud si ještě nejste jistí, kdo vám pomůže vaše chování regulovat, najdete ho vyobrazeného na kouzelném obraze u Agent 008, který konečně dorazil. Tento obraz je speciální tím, že každému odhalí něco jiného. Jak takovému obrazu říkáme?</p>	<p>zrcadlo</p>

Obrázek 11: Naprogramování pěti úkolů hry prostřednictvím Google tabulek a rozhraní Flippity.net (zdroj: autorka)

ÚKOL Č. 1: LOVEC LIDÍ

Na úvod si žáci zahrají obměnu hry „Lovec lidí“. Mají za úkol ptát se ostatních a najít až 6 lidí odpovídajících jedné nebo více ze šesti charakteristik (předsudků) viz výše. Za každého nalezeného „podezřelého“ získávají 1 bod, maximálně tedy 6 bodů. Body zapíší jako odpověď k odemčení zámku.* Odesláním správné odpovědi v rozsahu 0 až 6 odemknou první zámek a je jim zpřístupněn druhý.

* Pro dokončení úkolu není stěžejní co nejvyšší počet bodů. Jedná se pouze o způsob kontroly, že se žáci spolužáků vyptali a úkol splnili.

ÚKOL Č. 2, 3 a 4: BALÍK DOŠLÉ POŠTY (ONLINE)

Další úkol je volně inspirován aktivitou „Balík došlé pošty“. Žákům je nabídnut odkaz na video, kde jim Agent 008 sdělí, že aby se ve hře posunuli dál, musí následovat instrukce v emailu. Přístup do emailu odhalí žáci po kliknutí na ikonku žárovky. Po přihlášení tam najdou email od Agent 008 a v něm dvě videa pomocí kterých poté zodpoví další dvě otázky.

ÚKOL Č. 5: ŘEŠENÍ A ODEMČENÍ TŘÍDY

Celý proces únikové hry nemá jen jedno správné řešení. Jeho cílem je přimět žáky spolupracovat a přivést je k uvědomění, že s vlastními předsudky musíme bojovat my sami tím, že si je uvědomíme, zajímáme se o druhé a pracujeme na sobě. Správným zodpovězením posledního úkolu, který žákům (doslova) nastaví zrcadlo, úniková hra končí. Ve chvíli, kdy se k poslednímu úkolu schyluje u nejrychlejšího týmu, učitel má již nasazené „agentské“ brýle, připnutou jmenovku „Agent 008“ a poskytuje žákům zrcadlo zabalené v kusu látky jako „kouzelný obraz“. Po zapsání poslední odpovědi a odemčení posledního virtuálního klíče dostávají žáci instrukci, aby si došli k Agentovi pro klíč od třídy a hru jejím odemčením ukončili.

Reflexe z pilotáže

Tato aktivita byla pilotována nejprve v šestém, poté v sedmém a po malých úpravách také v devátém ročníku. Při první realizaci únikové hry se žáci šestého ročníku potýkali s nemalými problémy při postupování hrou. Předpoklad, že budou po úvodním videu žáci schopni pracovat bez větších zásahů a instrukcí učitele, se naplnit příliš nepodařilo. Tato třída je poměrně náročná co se jasnosti zadání a zejména pozornosti týče. Některá zadání pro tyto žáky byla příliš abstraktní nebo zavádějící – bylo nutné jim několikrát jasně zopakovat, že na lístečky nepíší svá jména (jak jsou zvyklí z jiných aktivit, například programů Střediska výchovné péče), ale tajné agentské přezdívky, že do prvního úkolu je potřeba vyplnit číslici 0 až 6, nikoliv jména „ulovených“ žáků apod. Také spolupráce ve skupině byla ve většině případů problém, nepodařilo se zaktivizovat všechny žáky tak, aby se zapojili a větší měrou tak přispěli k úspěšnému řešení svého týmu. Pro práci s takovým kolektivem se nabízejí tyto možnosti řešení:

1. Prodloužit časový limit pro splnění úkolu
2. Zjednodušit zadání
3. Předvést způsob práce se zámečky a jejich odemykáním, případně použít tento princip předem pro nějaký jednodušší úkol
4. Naprogramovat a umožnit odemykání zámků v libovolném pořadí, případně poskytnout možnost nějaký úkol přeskočit nebo pro něj získat extra nápovědu bez pomoci učitele

5. Jasně hned v úvodu specifikovat, že lze (a je žádoucí) použít nápovědu kliknutím na ikonku žárovky (v revidované variantě této aktivity je proto pro připomínku součástí úvodní obálky také velký obrázek žárovky), případně nápovědy k jednotlivým zámečkům vytisknout a schovat po třídě (tento přístup bude vhodný pro poslední hodiny, kdy jsou již děti unavenější a je potřeba je více fyzicky zaktivizovat)

Nakonec se i přes všechna úskalí podařilo v šesté třídě jedné skupině během 40 minut třídu odemknout, avšak se značnou dopomocí učitele. Naopak pilotáž stejné varianty hry v sedmém ročníku se obešla bez větších zásahů a plynula bez problému. Prvnímu týmu trval „únik“ pouhých 25 minut. Důvodem většího úspěchu u starších žáků může být jejich větší zralost a rozvinutější schopnost samostatně, kriticky a problémově uvažovat.

V devátém ročníku byla prezentována revidovaná varianta hry se žárovkou a poupraveným zadáním. Úvodní video sklidilo velký úspěch, celkově žáci ocenili technickou promyšlenost námětu. Bavilo je řešit problém s došlou poštou v emailu, nevyřčeným jménem agenta apod. Celkově nejužitečnější tuto aktivitu hodnotím pro sedmý, případně osmý ročník, kdy jsou již děti schopné abstraktně uvažovat, ale zároveň jsou ještě hravé a natěšené např. na „kouzelný obraz“.

Závěr

V rámci této diplomové práce byly zkoumány vybrané metody pro výuku výchovy k občanství na 2. stupni základních škol se zaměřením na vzdělávací oblast „Člověk jako jedinec“. Práce se skládá ze dvou oddělených částí – části teoretické a části empirické. Stěžejní součástí teoretického oddílu práce jsou specifikace vzdělávací oblasti Výchova k občanství, konkrétně pak její součásti „Člověk jako jedinec“, dále vymezení výukových metod a jejich dělení podle Lernerera (1986), Mojžíška (1988), Maňáka (1990), Maňáka a Švece (2003) a alternativní pohled na metody a způsoby jejich realizace z hlediska kola iPadagogiky (2016). Jednotlivé klasifikace jsou posléze analyzovány v historicko-pedagogické perspektivě doby jejich vzniku. Teoretický rámec je doplněn o stručný nástin vývoje výukových metod a porovnání metod tradičních s metodami moderními. Nedílnou součástí teoretické části práce je popis aktuálního stavu českého školství, jeho směřování a plánovaných inovací. Řeč je zejména o multimediálních nástrojích, aktivizaci a participaci žáků a rovněž o rozvoji digitálních kompetencí nejen ve výuce Výchovy k občanství, ale napříč všemi předměty. Inovacemi a doporučeními pro Výchovu k občanství se pak zabývá samostatná kapitola shrnující cíle, směřování a doporučení inovací v občanském vzdělávání.

Empirická část této práce nejprve poskytuje analýzu tematického celku „Člověk jako jedinec“, v rámci které nabízí možná témata k realizaci. Následuje stručný popis metod použitých v pěti metodických námětech. Celkem se jedná o 17 různých metod či aktivit zaměřených na vzdělávací oblast „Člověk jako jedinec“, aktivizaci žáků a rozvoj jejich digitálních kompetencí. Zde je nutné zdůraznit, že navržené aktivity vyžadují poměrně rozvinuté digitální kompetence rovněž ze strany vyučujícího. Proto je v teoretické části práce nastíněno také téma změn, se kterými se dnešní učitelé musí potýkat a pružně na ně reagovat vlastním seberozvojem. Pět rozsáhlých metodických námětů, které v součtu pokryjí přibližně 6 vyučovacích hodin bylo vypracováno tak, aby byly okamžitě použitelné pro praxi, případně je lze upravit v závislosti na vyučujícím, žácích, situaci či obsahu výuky. Většinu námětů tvoří více kratších, na sebe navazujících aktivit, některé z nich je však možné použít i samostatně. Přípravy jsou zpracovány dle nároků nejnovějšího RVP ZV z roku 2021 a zohledňují tedy již i potřebu naplňování digitálních kompetencí. Vzhledem k zaměření této práce jsou to právě kompetence digitální, které jsou v úvodu každého

námětu nejpodrobněji analyzovány, a to pomocí citací konkrétních digitálních kompetencí, které si daná příprava klade za cíl rozvíjet, a také pomocí klasifikace vycházející z modelu SAMR.

Připravené metodické náměty byly podrobeny testování v rámci pilotáží na 2. stupni ZŠ a MŠ Raspenava. Výstupy této práce naznačují, že moderní výukové metody a digitální nástroje mají potenciál obohacovat značnou měrou nejen výuku Výchovy k občanství. Ukazuje se, že digitální nástroje jsou pro žáky příjemným zpestřením, což se projevilo jak na jejich iniciativě při jednotlivých hrách a aktivitách, tak při jejich závěrečné reflexi po ukončení pilotáže těchto aktivit. Přístup založený na aktivním zapojení žáků, jejich vzájemné interakci a praktickém využití znalostí a dovedností poskytuje žákům prostor pro osobní rozvoj, kritické myšlení a tím i přípravu na reálný svět dospělých.

Je esenciální, aby byli učitelé a ředitelé škol otevření novým pedagogickým přístupům a technologiím, zvládali se adaptovat na rychlé tempo společnosti 21. století a snažili se nalézt rovnováhu mezi digitálním a analogovým světem. Přímá interakce učitel – žák je totiž i přes veškerý pokrok společnosti stále nenahraditelná pro zdravý vývoj jedince schopného zapadnout a uplatnit se jako důležitá součást společnosti. Kombinace ověřených tradičních metod ve spojení s metodami moderními či alternativními může být správnou cestou k nalezení této rovnováhy.

Další výzkum by mohl směřovat ke zkoumání specifických výhod a výzev moderních výukových metod v rámci dalších vzdělávacích oblastí Výchovy k občanství. Nabízí se rovněž výzkum stavu českého školství a používaných metod po zavedení sedmé klíčové kompetence – kompetence digitální, k čemuž dojde na českých školách nejpozději v září 2023. Také příklady dobré praxe ze škol, které digitální nástroje i doposud hojně používaly, mohou posloužit jako nedocenitelná inspirace pro školy, které se zaváděním této kompetence začínají tzv. „od nuly“. Také tato práce vznikla se sebevědomým cílem – přispět k otevření diskuse o moderním přístupu k výuce VKO a poskytnout inspiraci a podněty pro inovaci a zefektivnění výuky (nejen) tohoto předmětu.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné monografie

- BURTON, G., Jiráček, J.: *Úvod do studia médií*. Praha, Barrister. Principal, 2001.
- ČÁP, J. a Jiří Mareš (2007) in KOLÁŘ, Z. a Renata ŠIKULOVÁ. *Vyučování jako dialog*. Praha: Grada Publishing, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1541-4.
- ČAPEK, R. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3450-7.
- ČERVENKOVÁ, I. 2013. *Výukové metody a organizace vyučování*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava.
- FILOVÁ, H. *Historický vývoj pojetí vyučování a vznik systému tradičních didaktických principů*. Informační systém Masarykovy univerzity. Brno, 2021.
- KASPER, T. a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
- KAŠPAROVÁ, J., Karel STARÝ a Gabriela ŠUMAVSKÁ. *Výukové strategie v praxi pilotních odborných škol*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2011. ISBN 978-80-87063-42-2.
- KEYOVÁ, E. in HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- KOSTOLANSKÁ, H. "Blended learning jako forma vzdělávání v současném školství". *Pedagogická orientace*, 2016, roč. 26, č. 5.
- MAŇÁK, J. a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003.
- MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: PedF MU, 1990. In: KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- MOJŽÍŠEK, L. *Didaktika. Teorie vzdělání a vyučování*. Praha: SPN, 1988.
- NOVOSÁK, J., Zdeněk MODRÁČEK, Petr SUCHOMEL, Ondřej ANDRYS, Tomáš ZATLOUKAL a Dana PRAŽÁKOVÁ. *Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách: tematická zpráva*. Praha: Česká školní inspekce, 2021. ISBN 978-80-88087-58-8.
- PECINA, P. a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 114. ISBN 978-80-210-4834-8.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

- VALIŠOVÁ, A., Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.
- ZAJDÁKOVÁ, M. *Mezipředmětové vztahy*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Online zdroje

- *Analýza inovativních (proaktivních) vyučovacích metod technického vzdělávání na ZŠ a víceletých gymnáziích* [online]. 51 s. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/cz/prumysl/zpracovatelsky-prumysl/2017/5/Analýza-inovativnich-vyučovacichmetod.pdf>.
- BARANEK, L. K., *The Effect of Rewards and Motivation on Student Achievement* (1996). [Online]. Masters Theses. [cit. 2023-05-22]. Accessible from: <https://scholarworks.gvsu.edu/theses/285/>.
- CEDU. (2023). *Žákovský parlament* [Online]. Dostupné z: <https://www.zakovskyparlament.cz/> [cit. 11. 3. 2023].
- Centrum pro demokratické učení. *Centrum pro demokratické učení* [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://cedu.cz/co-je-zakovsky-parlament>.
- Citáty.net. "Metoda - Citáty a myšlenky." Citáty.net, dostupné z: <https://citaty.net/temata/metoda/>.
- Dalai Lama. "Vždy mě dojme příklad malého hmyzu, například včel." [Online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/284852-dalajlama-vzdy-me-dojme-priklad-maleho-hmyzu-napriklad-vcel/> [cit. 2023-03-19].
- FRYČ, J., et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020, s. 28. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf
- HORÁK, P. a Tomáš HAZLBAUER. *Doporučení v oblasti občanského vzdělávání Expertnímu panelu pro revize RVP ZV* [online]. 20. dubna 2022, 15 s. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://docs.google.com/document/d/1p5MInlyBTPIYAVBYHt-wWjQHJZJgad67mli0M4vjivs/edit>.
- KLEMENT, M. *Teorie učení a jejich odraz v distančním vzdělávání realizované formou e-learningu* [online]. 2011. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Milan-Klement/publication/292983961_Teorie_uceni_a_jejich_odraz_v_distancnim_vzdelavani_realizovanem_formou_e-learningu/links/56b3c64208ae5deb2657e379/Teorie-uceni-a-jejich-odraz-v-distancnim-vzdelavani-realizovanem-formou-e-learningu.pdf. [cit. 2023-01-01].
- MAŇÁK, J. Aktivizující výukové metody. *Metodický portál: Články* [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html>.
- MULTIMEDIA: English Meaning. *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge University Press & Assessment, 2023 [cit. 2023-03-07]. Accessible from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/multimedia>

- NAMITHA, C. V. "Modern Methods of Teaching." *Journal of Applied and Advanced Research*, May 10, 2018, S39–41. <https://doi.org/10.21839/jaar.2018.v3is1.167>.
- NPI ČR. Brainstorming [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanky/download-attachment?file_id=7353
- NPI ČR. Didaktická hra a její význam ve vyučování [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html>
- NPI ČR. Komunitní kruh [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2415/AKTIVITY-NA-PODPORU-OSV---SOCIALNI-ROZVOJ.html>
- NPI ČR. Komunitní kruh. In: *Pedagogický lexikon* [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Komunitn%C3%AD_kruh
- NPI ČR. Myšlenkové mapy [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://dum.rvp.cz/materialy/myslenkove-mapy.html>
- NPI ČR. Škola kreativních technik I - Průvodce [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUC/8393/SKOLA-KREATIVNICH-TECHNIK-I---PRUVODCE.html>
- NPI ČR. Volné psaní. In: *Pedagogický lexikon* [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Voln%C3%A9_psan%C3%AD
- Padagogy.cz. "Kolo iPadagogiky." [Online]. Dostupné z: <https://www.padagogy.cz/kolo-ipadagogiky/>. [cit. 2023-03-22].
- PF UJEP. Výukové metody [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: https://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Vyukove_metody.pdf
- PINTZKEROVÁ, S. *Ukázka práce s poslechovou skladbou* [online]. [cit. 2023-06-09] Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/wmus/souteze/veda/janacek/html/pintzkerova/pintzkerova.html>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [Online]. Praha, Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2021. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznacenyymi-zmenami.pdf>
- RVP v oblasti Informatiky a ICT: Národní pedagogický institut. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/revize-rvp-ict.html>

- RVP. Multisenzorický přístup: DIGIFOLIO. *Metodický portál RVP.cz* [online]. Národní pedagogický institut České republiky, 2023 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=15514>
- SIRBU, C., Elena Tonea, Tiberiu Iancu, Elena Pet, and Nelu Daniel Popa. "Aspects Concerning the Usage of Modern Methods for Teaching – Learning – Evaluation in Universities." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 182 (May 2015): 550–54. Accessible from: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.777>.
- WALBERG, H. J. a Susan J. PAIK, 2000. *Effective educational practices* [online]. [cit. 2023-01-01]. Accessible from: https://www.researchgate.net/publication/234738025_Effective_Educational_Practices_Educational_Practices_Series--3
- Wikisofia. Rešerše [online]. [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Rešerše>
- *Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 1.1.2005, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)*. [Online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>. [cit. 2023-05-22].

Seznam příloh

Příloha A: Materiály k metodickým námětům

Příloha B: Fotodokumentace a výstupy z metodických námětů

VELIKONOČNÍ BOJOVKA

ve stylu „Easter Egg Hunt“

Rozluštíš následující hádanky? Každá z nich ti napoví, kde najdeš QR kód. Kódy ti po naskenování prozradí jedno písmeno tajenky. Když písmena seřadíš správně podle pořadí hádanek, určitě dáš tajenku bez problému dohromady!

1. Kde se dočteš o významných postavách jako jsou Praotec Čech, Krok, Libuše a Přemysl Oráč?
2. Kde ve třídě učitel odkládá písemnosti, když je zrovna nepotřebuje?
3. Kde zjistíš, kdy se konají zasedání školního parlamentu?
4. Kdo má na škole nejvyšší pravomoc a je zodpovědný za rozhodování?
5. Kde si žáci nechávají své věci, když přijdou do školy?
6. Kde se učitelé scházejí, aby mohli diskutovat o svých hodinách nebo plánech na další školní rok?
7. Kdo má na starosti údržbu budovy a stará se o to, abychom tu měli teplo?
8. Kde se žáci učí práci s počítačem a technologiemi?
9. Kdo má na starosti tvoji třídu a učí ji různým předmětům?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Co tě napadne, když si přečteš slovo z tajenky? Napiš o tom volnou formou přibližně 30 slov.

.....

.....

VELIKONOČNÍ BOJOVKA

ve stylu „Easter Egg Hunt“

Rozluštíš následující hádanky? Každá z nich ti napoví, kde najdeš QR kód. Kódy ti po naskenování prozradí jedno písmeno tajenky. Když písmena seřadíš správně podle pořadí hádanek, určitě dáš tajenku bez problému dohromady!

1. Kde se dočteš o významných postavách jako jsou Praotec Čech, Krok, Libuše a Přemysl Oráč?
2. Kde ve třídě učitel odkládá písemnosti, když je zrovna nepotřebuje?
3. Kde zjistíš, kdy se konají zasedání školního parlamentu?
4. Kdo má na škole nejvyšší pravomoc a je zodpovědný za rozhodování?
5. Kde si žáci nechávají své věci, když přijdou do školy?
6. Kde se učitelé scházejí, aby mohli diskutovat o svých hodinách nebo plánech na další školní rok?
7. Kdo má na starosti údržbu budovy a stará se o to, abychom tu měli teplo?
8. Kde se žáci učí práci s počítačem a technologiemi?
9. Kdo má na starosti tvoji třídu a učí ji různým předmětům?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Co tě napadne, když si přečteš slovo z tajenky? Napiš o tom volnou formou přibližně 30 slov.

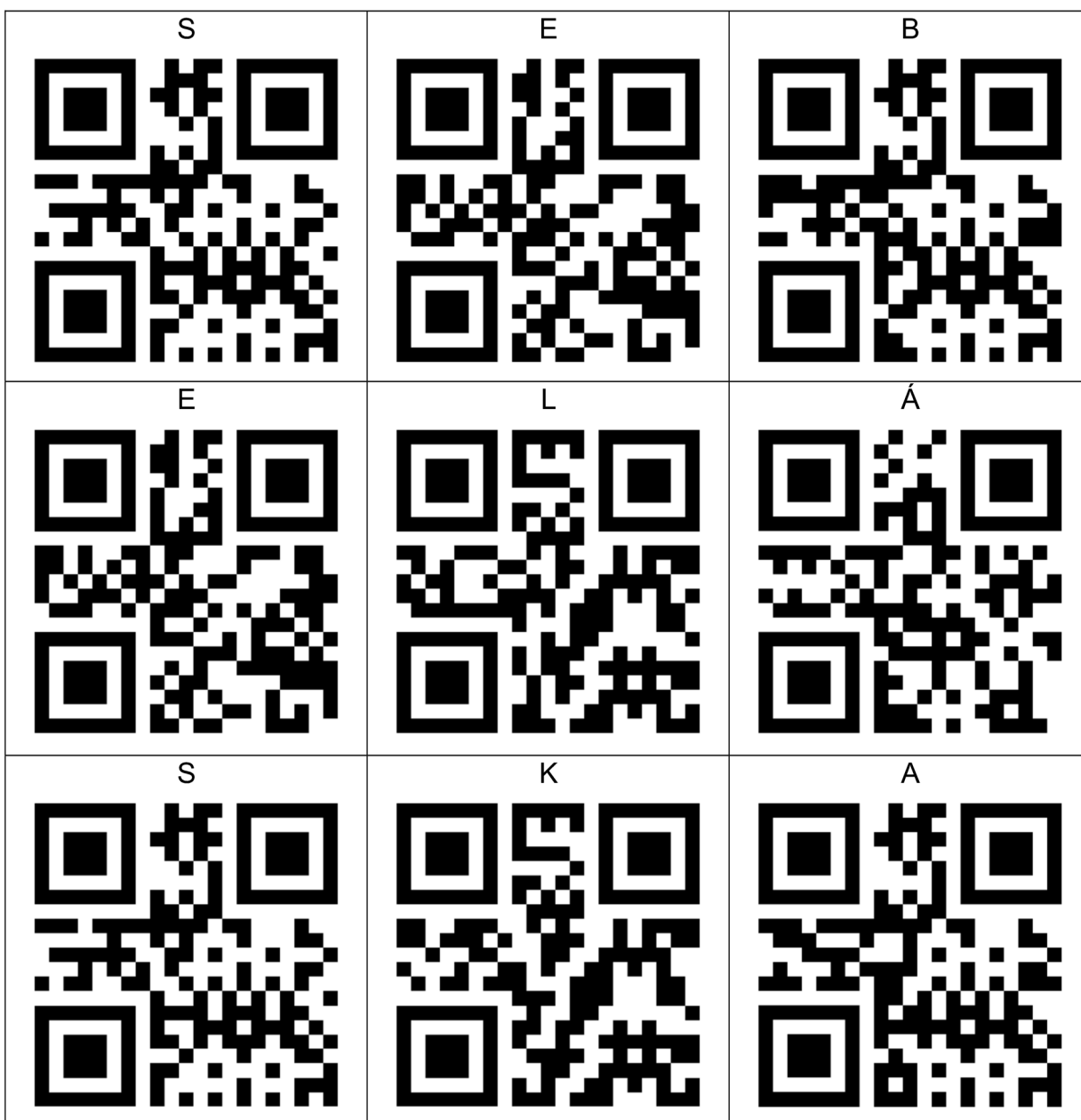
.....

.....

VELIKONOČNÍ BOJOVKA

námět č. 2

Soubor QR kódů

„Vždy mě dojme příklad malého hmyzu, například včel. Přírodní zákony nařizují, aby včely pracovaly společně, mají-li přežít. Výsledkem je jejich instinktivní smysl pro společnou odpovědnost. Nemají žádnou ústavu, policii, náboženství ani morální výcvik, ale díky své přirozenosti pracují věrně pospolu. Občas možná bojují, ale většinou žije celá kolonie ve vztahu spolupráce. Lidé na druhé straně mají ústavy, rozsáhlé právní systémy a policejní síly. Máme náboženství, pozoruhodnou inteligenci a srdce schopné milovat. Přesto však v praxi naše vynikající vlastnosti za tímto malým hmyzem zaostávají. V určitých směrech cítím, že jsem ubožejší než včely.“ Dalajláma

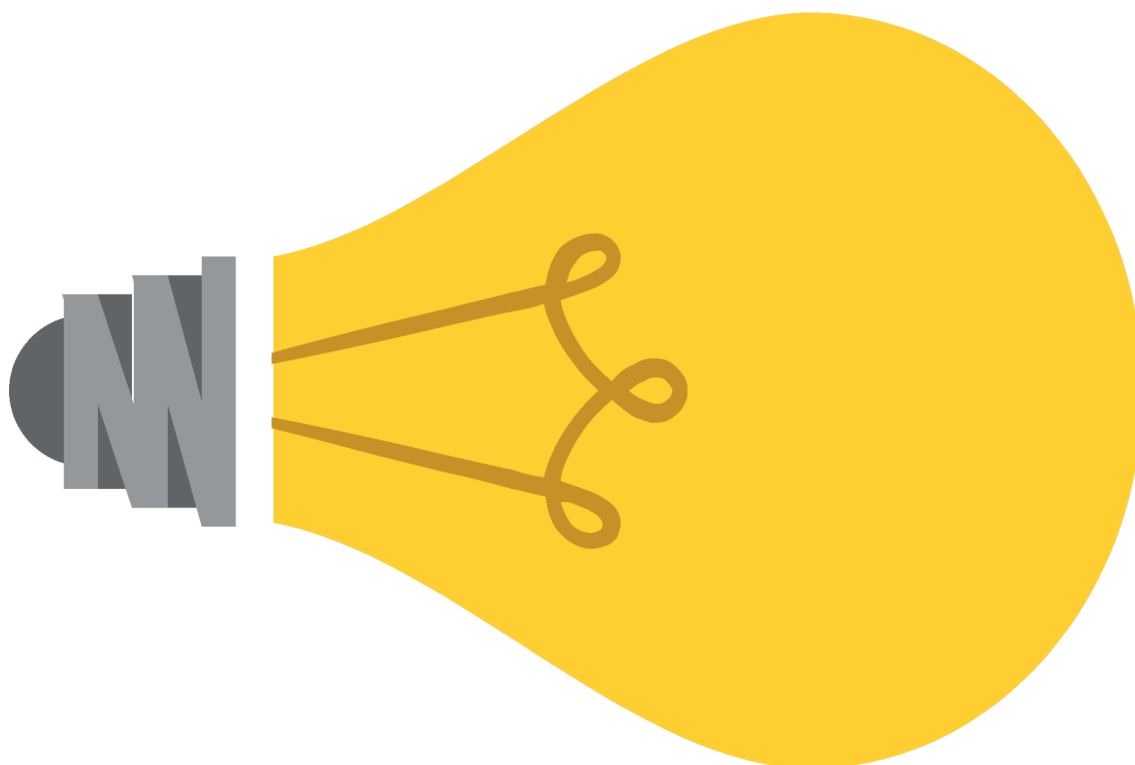
„Laskavost je jazyk, kterému rozumí všichni. Dokonce i slepí to vidí a hluchí slyší.“ Matka Tereza
„Máš-li velký sen, nic tě nezastaví, ale s malým snem tě zastaví cokoliv.“ Vic Johnson
„V životě můžete dosáhnout čehokoliv, máte-li odvahu o tom snít, inteligenci vytvořit realistický plán a vůli dotáhnout ten plán do konce.“ Sidney A. Friedman
„Neexistují zkratky. K velkému úspěchu začněte o trochu dříve, pracujte trochu intenzivněji a běžte spát o trochu později.“ Brian Tracy
„Jestliže se chceš dotknout srdce nějakého člověka, musíš vidět jeho tvář. Do duše se nedostaneš telefonem.“ Chaim Potok
„Jsme to, co předstíráme, že jsme, a tak musíme být na to, co předstíráme, že jsme, opatrní.“ Kurt Vonegut
„Pes, kterého uzdravíš, tě nikdy nekousne. To je hlavní rozdíl mezi zvířetem a člověkem.“ Mark Twain
„Neochota lidí pracovat na společném díle neplyne z vrozené neochoty k práci, ale je pouhým následkem chybných kulturních zařízení, jejichž působením se lidé stali zatrpklými, mstivými a nepřístupnými.“ Sigmund Freud
„Mnoho rukou ulehčí práci.“ John Heywood
„Žij jako mohutná řeka.“ Gauthama Buddha
„Tajemství změny tkví v zaměření celé tvé energie nikoli na boj se starým, ale na vytváření nového.“ Sókratés
„Když jsem poprvé vkročil na půdu kongresu, bylo mi řečeno: „The way to get along, is to go along“ - Aby ses někam dostal, musíš umět spolupracovat s většinou.“ J. F. Kennedy

WANTED PŘEDSUDDKY

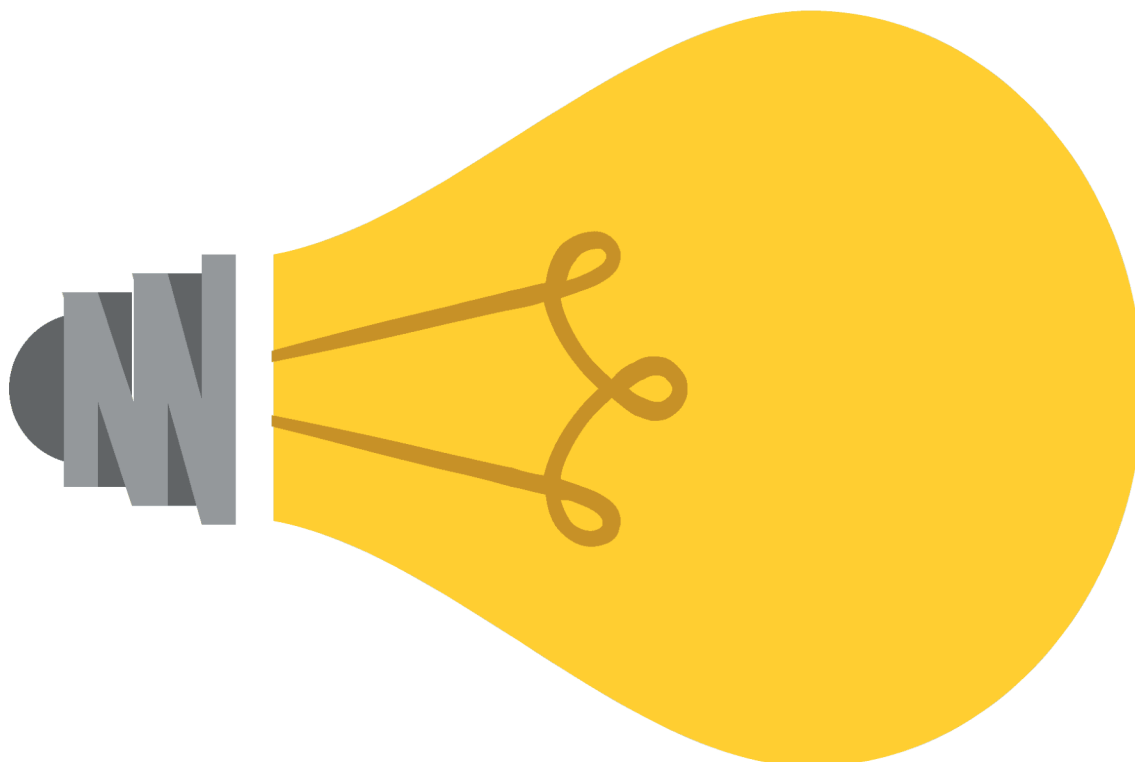

★ **REWARD**
1.000.000 \$ ★

CREAZILLA. Žárovka emoji klipart [online obrázek]. 2023. Dostupné z: <https://creazilla.com/cs/nodes/46959-zarovka-emoji-klipart>

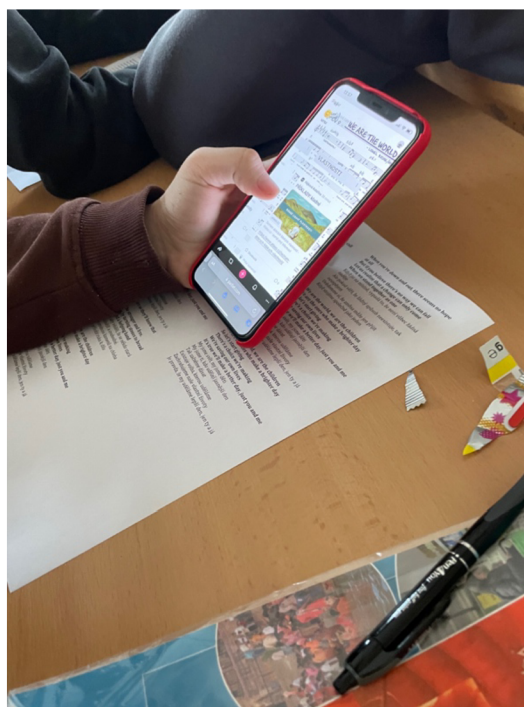

CREAZILLA. Žárovka emoji klipart [online obrázek]. 2023. Dostupné z: <https://creazilla.com/cs/nodes/46959-zarovka-emoji-klipart>

Příloha B

Obrázek 1: Ukázka z pilotáže námětu č. 1 (We are the world) v 9. ročníku, intuitivní poslech

Obrázek 2 a 3: Ukázka z pilotáže námětu č. 1 (We are the world) v 9. ročníku, práce s aplikací Padlet

Obrázek 4: Ukázka z pilotáže námětu č. 1 (We are the world) v 9. ročníku, kreativní zpracování tématu

Obrázek 5–8: Ukázka z pilotáže námětu č. 2 (QR bojovka) v 7. ročníku

Jméno: Richard
Jaké jsou mé silné stránky?

Jak své silné stránky roztriediš?

Jak by šlo tyto stránky rozvíjet?

1 JSEM:

- VESELÝ VESELÁ
- CÍLEVĚDOMÝ CÍLEVĚDOMÁ
- VYTRVALÝ VYTRVALÁ
- POCTIVÝ POCTIVÁ
- ZDVOŘILÝ ZDVOŘILÁ

2 VĚTŠINOU JSEM:

- HRAVÝ HRAVÁ
- LASKAVÝ LASKAVÁ
- PŘIZPŮSOBIVÝ PŘIZPŮSOBIVÁ
- ENERGICKÝ ENERGICKÁ
- VŮDČÍ VŮDČÍ
- TVOŘIVÝ TVOŘIVÁ

3 JEN OBČAS JSEM:

- OPTIMISTICKÝ OPTIMISTICKÁ
- EMPATICKÝ EMPATICKÁ
- PRACOVITÝ PRACOVITÁ
- ZVÍDAVÝ ZVÍDAVÁ
- ROZVÁŽNÝ ROZVÁŽNÁ
- PILNÝ PILNÁ

4 NEJSEM:

- SPONTÁNNÍ SPONTÁNNÍ

Jméno: Barča
Jaké jsou mé silné stránky?

Jak své silné stránky roztriediš?

Jak by šlo tyto stránky rozvíjet?

1 JSEM:

- ZVÍDAVÝ ZVÍDAVÁ
- VESELÝ VESELÁ
- PILNÝ PILNÁ
- PRACOVITÝ PRACOVITÁ
- PŘIZPŮSOBIVÝ PŘIZPŮSOBIVÁ

2 VĚTŠINOU JSEM:

- LASKAVÝ LASKAVÁ
- HRAVÝ HRAVÁ
- SOUCITNÝ SOUCITNÁ
- OPTIMISTICKÝ OPTIMISTICKÁ
- POCTIVÝ POCTIVÁ
- ZDVOŘILÝ ZDVOŘILÁ

3 JEN OBČAS JSEM:

- TVOŘIVÝ TVOŘIVÁ
- ENERGICKÝ ENERGICKÁ
- CÍLEVĚDOMÝ CÍLEVĚDOMÁ
- EMPATICKÝ EMPATICKÁ
- SEBEJISTÝ SEBEJISTÁ
- VYTRVALÝ VYTRVALÁ
- SPONTÁNNÍ SPONTÁNNÍ

4 NEJSEM:

- VŮDČÍ VŮDČÍ
- ROZVÁŽNÝ ROZVÁŽNÁ

Obrázek 9 a 10: Ukázka žákovských výstupů z aktivity "Jaký jsem/nejsem" realizované v 9. ročníku.

Obrázek 11 a 12: Ukázka realizace aktivity "Komunitní kruh důvěry" se 6. ročníkem v rámci Harmonizačního kurzu

Obrázek 13 a 14: Ukázka z pilotáže námětu č. 5 (Úniková hra), seznámení s 1. úkolem (nahore) a vytváření jmenovek (dole)

Obrázek 15 a 16: Ukázka z pilotáže námětu č. 5 (Úniková hra) v 7. ročníku, indície v emailu (nahore) a odemykání 2. zámku (dole)